

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **«Особливості зовнішньої політики Італії в регіоні Південного
Середземномор'я на початку ХХІ ст.»**

Виконав студент 2 курсу, групи ММВ-21
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Лукашенко Артур Валерійович

Керівник — к.і.н., доц.
КОНОПКА Наталя Олегівна

Рецензент — к.і.н., доц.
ШИШКІН Іван Геннадійович

Робота допущена до захисту

(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____20__ року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин — д.політ.н., проф.
СИДОРУК Тетяна Віталіївна

м. Острог — 2023 р.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ІТАЛІЇ З КРАЇНАМИ ПІВДЕННОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я.....	11
1.1. Теоретико-доктринальне оформлення зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я.....	11
1.2. Регіональні формати співпраці Італії з країнами Північної Африки і Середнього Сходу	22
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ІТАЛІЇ У ПРОТИДІЇ БЕЗПЕКОВИМ ВИКЛИКАМ В РЕГІОНІ ПІВДЕННОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я	29
2.1. Нелегальна міграція та міграційна політика Італії в Середземномор'ї.....	29
2.2. Позиція Італії щодо вирішення міжнародних конфліктів в регіоні Південного Середземномор'я	36
2.3. Зусилля Італії в контексті забезпечення миру і стабільності в Північній Африці і Середньому Сході	50
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА У ВІДНОСИНАХ ІТАЛІЇ З КРАЇНАМИ ПІВДЕННОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я.....	57
3.1. Торговельно-економічні відносини Італії з державами Південного Середземномор'я	57
3.2. Енергетична політика Італії в країнах Північної Африки та Середнього Сходу	66
Висновки до розділу 3	76
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ	95

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- MOM — Міжнародна організація з міграції
- ПРООН — Програма розвитку ООН
- ОБСЄ — Організація з безпеки та співробітництва в Європі
- УВКБ ООН — Управління Верховного комісара ООН у справах біженців
- GNA — Уряд національної згоди Лівії
- GNS — Уряд національної стабільності Лівії
- GNU — Уряд національної єдності Лівії
- IEA — Міжнародне енергетичне агентство
- IRENA — Міжнародне агентство з відновлюваної енергії
- Istat — Національний інститут статистики Італії
- ITA — Італійське торгове агентство
- ITNCC AIR — Повітряне командування національного контингенту Італії
- ITNCC LAND — Сухопутне командування національного контингенту Італії
- LNA — Лівійська національна армія
- TAP — Trans Adriatic Pipeline
- TransMed — Trans-Mediterranean pipeline
- UNIFIL — Тимчасові сили ООН у Лівані

ВСТУП

Актуальність дослідження теми. Одним з ключових напрямків зовнішньої політики Італійської Республіки є Південне Середземномор'я, яке фактично включає країни Північної Африки і Середнього Сходу. Цей регіон посідає все більш важливе місце в реальній політиці сьогодення. Країни, які входять до цього регіону, активно залучені до світового політичного процесу, мають цілу низку економічних, енергетичних та інших переваг. Водночас, наявні безпекові виклики і високий ступінь конфліктогенності негативно позначаються як на регіональній, так і на глобальній безпеці. Італія є однією з держав, яка помітно відчуває на собі всі зміни і трансформації, які зазнає регіон Південного Середземномор'я. Рим не безпідставно вважається головним куратором середземноморської політики ЄС і НАТО. Незважаючи на це, у науковому дискурсі тематика середземноморської політики Італії не є вповні розкритою. З цієї точки зору постає необхідність більш детального вивчення цієї проблеми.

Актуальність дослідження полягає у тому, що переважна більшість науковців розглядає двосторонні відносини Італії з якоюсь одною країною Північної Африки чи Середнього Сходу. Деякі ж дослідники аналізують зовнішню політику Італії як правило лише в одному з двох зазначених регіонів. Італійські зовнішньополітичні документи зазвичай не розмежовують ці регіони і країни, а навпаки — розглядають їх цілісно з огляду на спільні культурно-історичні цінності, політичний і економічний потенціал, безпекові виклики тощо. Зважаючи на це, представлена робота пропонує більш комплексний підхід, де зовнішньополітична діяльність Італійської Республіки розглядається в контексті розширеного Середземноморського регіону. В цьому сенсі країни Північної Африки і Середнього Сходу разом як раз таки і формують регіон Південного Середземномор'я.

Аналіз стану наукової розробки проблеми. Дослідженням зовнішньої політики Італії в Південному Середземномор'ї займаються головним чином

зарубіжні науковці. Вони зробили суттєвий внесок при дослідженні білатеральних відносин Італії з країнами регіону, або ж охарактеризували їх за окремими сферами співробітництва. Насамперед слід відзначити італійських дослідників, які найбільше висвітлили зовнішню політику Італії у регіоні Південного Середземномор'я. Цінним доробком у науковій літературі можна виокремити працю Е. Брігі (E. Brighi) та М. Муссо (M. Musso) «Italy in the Middle East and the Mediterranean: Evolving Relations with Egypt and Libya»¹. Науковці наголосили на тому, що Середземне море і Середній Схід є важливим напрямком зовнішньополітичної діяльності Італії. Вони зауважили, що ключове значення в цих регіонах посідають Лівія та Єгипет. Дослідники охарактеризували еволюцію двосторонніх відносин Італії з цими державами, а також окреслили ступінь розвитку міждержавних зв'язків в політичній, економічній, безпековій та енергетичній сферах. А. Сток'єро (A. Stocchiero) у статті «The Public Debate on the Italian Isolation in the European Union Migration Crisis»² зазначив історичний вимір міграційних потоків і їх зв'язок з Італією. Окрім цього, автор відзначив ключові заходи, які італійський уряд здійснив для врегулювання складних міграційних питань, як-от міграційної кризи в ЄС 2014-2016 рр.

На відміну від зарубіжних науковців, вітчизняні дослідники приділяють недостатньо уваги середземноморській політиці Італії. Українські вчені у своїх працях здебільшого розглядають історичну складову у відносинах Італії з країнами Північної Африки і Середнього Сходу. Так, О. Кукотенко у статті «Еволюція зовнішньої політики Італії в регіоні Близького Сходу й Середземномор'я у постбіполярний період»³ визначив характерні риси італійської зовнішньополітичної діяльності наприкінці 1990-х — на початку 2000-х рр. Автор

¹ Brighi E., Musso M. Italy in the Middle East and the Mediterranean: Evolving Relations with Egypt and Libya. *Italian Politics*. 32 (1). September 1, 2017. P. 70-89.

² Stocchiero A. The Public Debate on the Italian Isolation in the European Union Migration Crisis. *The Migrant Crisis: European Perspectives and National Discourses. Studies in Political Communication*. Vol. 13, 2017. P. 169-191.

³ Кукотенко О. Еволюція зовнішньої політики Італії в регіоні Близького Сходу й Середземномор'я у постбіполярний період. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Історія. 2009. Вип. 16. С. 180-186.

дійшов до висновку, що Рим, передусім, проявляє зацікавленість у врегулюванні конфліктів та встановленні регіональної стабільності. Водночас дослідник підкреслив, що політичний, економічний і гуманітарний виміри все більше набирають обертів у зовнішній політиці Італії. Інколи автори аналізують зовнішню політику в Північній Африці і Середньому Сході в контексті членства держави в міжнародних організаціях. Зокрема, Г. Крутій у статті «Місце Італії у середземноморській політиці НАТО»⁴ дослідила італійську зовнішньополітичну діяльність у Середземномор'ї через призму участі Італії в Організації Північноатлантичного Договору.

Особливе значення при написанні роботи мали матеріали, розміщені на вебсайтах аналітичних центрів, науково-дослідних інститутів, дослідницьких центрів. Серед їх авторів варто зазначити Б. Монзані (B. Monzani), Н. Міхелідзе (N. Mikhelidze), Л. Фруганті, (L. Fruganti), В. Тальбот (V. Talbot) та ін.

Отже, зарубіжні і вітчизняні науковці у своїх дослідженнях передусім розглядають політичну і безпекову складові відносин Італії з країнами Північної Африки і Середнього Сходу. Натомість коло проблем, які стосуються поглиблення регіональних форматів співпраці, м'якої сили Італії у регіоні, економічних відносин, енергетичної безпеки тощо є недостатньо вивченими або взагалі відсутні.

Мета роботи — дослідити особливості зовнішньої політики Італійської Республіки в регіоні Південного Середземномор'я на початку XXI ст.

Задля досягнення мети дослідження було поставлено виконання наступних **завдань**:

- проаналізувати теоретико-доктринальне оформлення зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я;
- розглянути регіональні формати співробітництва, до яких залучена Італія;

⁴ Крутій Г. Місце Італії у середземноморській політиці НАТО. *Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник Другої Інтернет-конференції*. Маріуполь, 2012. С. 167-169.

- дослідити міграційну політику Італії в Середземному морі;
- охарактеризувати італійську позицію щодо врегулювання міжнародних конфліктів в державах Північної Африки і Середнього Сходу;
- окреслити італійські зусилля в контексті забезпечення стабільності та миру в Південному Середземномор'ї;
- з'ясувати сучасний стан торговельно-економічних відносин Італії з країнами Південного Середземномор'я;
- простежити основні тенденції енергетичної політики Італії з країнами Північної Африки і Середнього Сходу.

Об'єкт дослідження — зовнішня політика Італії в регіоні Південного Середземномор'я.

Предмет дослідження — особливості реалізації Італією зовнішньої політики в регіоні Південного Середземномор'я на початку XXI ст.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Дослідження включає декілька методів наукового пізнання, серед яких як загально-наукові методи, так і конкретно-наукові методи, що стосуються вивчення міжнародних відносин. Важливими при написанні цього дослідження серед загально-наукових методів стали описовий і порівняльний методи. Зокрема, порівняльний метод було застосовано задля співставлення деяких даних і визначення їх подібності чи відмінності. Використання цього методу можна простежити на прикладі порівняння зовнішньої торгівлі Італії з різними регіонами і державами на початку 2022 р. і наприкінці 2023 р., виявивши в такий спосіб, чи відбулися якісь зміни за цей проміжок часу. Використовуючи метод спостереження було розглянуто і охарактеризовано офіційні заяви італійських державних діячів, позицію Італії з окремих питань зовнішньої політики тощо. Завдяки методу класифікації (типологізації) у роботі було здійснено поділ держав Південного Середземномор'я за ступенем інтенсивності збройних конфліктів, стабільності тощо. На підставі

зробленої класифікації було здійснено подальший аналіз зовнішньополітичної діяльності Італії в контексті забезпечення регіонального миру і стабільності.

Серед конкретно-наукових методів слід зазначити метод аналізу процесу прийняття рішень, який дозволив висвітлити в роботі ключові принципи та підходи італійської дипломатії в Південному Середземномор'ї. Метод аналізу ситуації охоплює таку складову як вивчення документів. Завдяки вивченню документів у роботі досліджено теоретико-доктринальне оформлення зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я. Метод контент-аналізу дозволив виявити основні закономірності при перегляді ключових зовнішньополітичних документів Італії, ЄС і НАТО, які стосуються Середземноморського регіону.

Хронологічні рамки. Хронологічні межі дослідження охоплюють період з початку 2000-х рр. до 2023 р. Нижня хронологічна межа обумовлена динамічними змінами в системі міжнародних відносин, які вплинули на зовнішню політику Італії в регіоні Південного Середземномор'я (війна в Іраку 2003 р., «Арабська весна» 2010-2011 рр., міграційна криза в ЄС 2014-2016 рр. та ін.). Окрім цього, оприлюднення у 2017 р. Італією Середземноморської стратегії активізувало необхідність зміцнення відносин з державами Північної Африки і Середнього Сходу, і саме після 2017 р. цей процес почав простежуватися більш помітно, він триває й до нині. Зважаючи на це, наголос у роботі зроблено на особливостях зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я у період з 2017-2023 рр.

Географічні рамки. Географічні межі дослідження охоплюють територію Південного Середземномор'я, до складу якого входять країни Північної Африки і Середнього Сходу.

Аналіз джерельної бази. Основу джерельної бази дослідження складають первинні та вторинні джерела. Її ключовими елементами є наступні складові:

1) Офіційні вебресурси, заяви, інтерв'ю державних діячів. Передусім мова йде про сайти Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії, Міністерства оборони Італії, офіційні сайти ЄС, НАТО, інших регіональних структур. Перераховані першоджерела було застосовано для окреслення офіційної позиції Італії щодо політичних, безпекових, економічних та інших питань співпраці з державами Південного Середземномор'я.

2) Нормативно-правові акти, декларації самітів, зовнішньополітичні документи тощо. Інформаційне наповнення цих джерел дозволило чітко простежити теоретико-доктринальне оформлення зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я, тенденції італійської зовнішньополітичної діяльності за ключовими напрямками співпраці. Водночас у роботі враховані деякі внутрішньополітичні документи Італії (наприклад, закони про імміграцію), адже вони значною мірою впливають на зовнішню політику держави.

3) Статистичні дані. Завдяки наведенню статистичних даних у роботі здійснено порівняльний аналіз передусім торговельно-економічних відносин, міграційної та енергетичної політики Італії в країнах Північної Африки і Середнього Сходу.

4) Публікації аналітичних центрів, неурядових організацій і не тільки (Istituto Affari Internazionali, Italian Institute for International Political Studies, European Institute of the Mediterranean тощо). Завдяки інформації з таких вторинних джерел у роботі вдалося простежити думку деяких аналітиків і дослідників щодо основних моментів середземноморської політики Італії. Це дозволило розкрити не лише успішні результати зовнішньої політики Італії в регіоні, але й узагальнити її негативні наслідки, ризики та перспективи.

Практичне значення роботи. Результати цього наукового дослідження можуть бути використані іншими дослідниками, які цікавляться тематикою середземноморської політики Італії. Представлене дослідження буде корисним для

науковців, які будуть розвивати цю тему, адже вона є актуальною і існують перспективи для її подальших досліджень.

Практична апробація результатів дослідження. Результати досліджень, включених до роботи, висвітлено у таких працях:

1) стаття на тему «Лівія в геополітичних інтересах Італії на сучасному етапі» (Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини». Острог, видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. Вип. 8. 2023);

2) тези доповіді на тему «Роль Італійської Республіки у подоланні міграційної кризи» (Збірка матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні». Вінниця, Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вип. 8. 2023);

3) доповідь на тему «Енергетична політика Італії в регіоні Північної Африки на початку XXI ст.» (XXVIII наукова викладацько-студентська конференція «Дні науки», Національний університет «Острозька академія», 2023).

Структура роботи. Структурними частинами роботи є вступ, 3 розділи, висновки. У першому розділі йдеться про теоретичні та політичні аспекти співробітництва Італії з країнами Південного Середземномор'я. У другому розділі говориться про роль Італії у протидії безпековим викликам в регіоні Південного Середземномор'я. Третій розділ стосується питання економічної складової у відносинах Італії з країнами Північної Африки і Середнього Сходу. Загальний обсяг роботи становить 77 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ІТАЛІЇ З КРАЇНАМИ ПІВДЕННОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

1.1. Теоретико-доктринальне оформлення зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я

Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва Італійської Республіки на своєму офіційному сайті наводить широкий перелік регіонів, де країна зацікавлена втілювати зовнішню політику та співпрацю. Дипломатичне відомство окреслює шість напрямків географічної спрямованості Італії, серед них: 1) Європа; 2) Північна Америка; 3) Латинська Америка і Карибський басейн; 4) Африка; 5) Середземномор'я і Середній Схід; 6) Азія, Океанія, Тихий океан і Антарктида⁵. Цілком логічно, що залежно від рівня двостороннього і багатостороннього співробітництва, участі в регіональних і міжнародних організаціях, Італія діє в одних регіонах значно активніше, ніж в інших.

З огляду на географічне розташування пріоритетними для італійської дипломатії традиційно залишаються європейський та середземноморський напрямки. Втім, якщо європейський вектор представлений членством Італії у Європейському Союзі та співпрацею з його партнерами, то середземноморський — спрямований на співробітництво з великою кількістю країн, які подекуди кардинально різняться за темпами демократизації, економічного та соціального розвитку тощо.

Наріжним каменем італійської дипломатії в Середземноморському регіоні виступає безпека у широкому сенсі слова. Її ключові складові — політичні рішення, економічне зростання, інституційна консолідація, гуманітарна допомога та цивільна реконструкція. Італія є членом багатьох міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз (ЄС), НАТО,

⁵ Focus geografici. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/it/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/ (date of access: 01.09.2023)

Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), «Велика сімка» та ін. Отже, країна повинна знаходити раціональні та консолідовані підходи до будь-яких питань в політичній, економічній, безпековій площині і не тільки. Так, безпековий фактор відіграє надважливе значення для всього регіону Південного Середземномор'я. Наприклад, сюди можна віднести ізраїльсько-палестинський конфлікт, лівійську і сирійську кризи, які не лише зумовлюють нестабільність у регіоні, але й заважають його розвитку⁶. Наслідком такої великої кількості регіональних викликів стало залучення багатьох акторів міжнародних відносин до процесів, які мають місце в регіоні Південного Середземномор'я. Італійські зусилля з підтримки миру та процвітання Середземноморського регіону впроваджуються як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівні.

Італійські дипломати і політики неодноразово наголошували на важливості Середземноморського регіону для Італії, і така тенденція виключно набирає обертів. Колишній міністр закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії Луїджі Ді Майо свого часу вжив такий вираз як «континентальна вертикаль». За його словами, він вказує на глибокий взаємозв'язок, що існує між Європою, Середземномор'ям та Африкою, оскільки усі ці 3 регіони мають багато спільних рис⁷. Зважаючи на це, Італія може відігравати провідну роль у багатонаціональній співпраці на багатьох континентах, передусім у Європі, Африці, а також Азії.

Італійські зовнішньополітичні документи наголошують на тому, що Італії потрібно більше зосереджуватися на Середземноморському регіоні та брати активну участь у процесах, які там відбуваються. Разом з цим важливо розуміти, що часто італійські доктрини, стратегії та офіційні вебсайти надають

⁶ Mediterraneo e Medio Oriente. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/it/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/ (date of access: 01.09.2023)

⁷ L'Italie peut et doit jouer un rôle de pont pour une collaboration de plus en plus étroite entre les continents. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. Giugno 12, 2022. URL: https://www.esteri.it/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/2022/06/italy-can-and-must-act-as-a-bridge-for-increasingly-close-collaboration-between-continent/ (date of access: 09.10.2023)

Середземноморському регіону значно більшого за масштабами характеру. Це простежується у документі 2017 р. під назвою «Італійська стратегія у Середземномор'ї: стабілізація криз і розбудова позитивного порядку денного для регіону». У вступі до стратегії про Середземноморський регіон вказано наступне: «За останні десятиліття цей регіон пройшов глибоку трансформацію. Поняття Середземномор'я поступово «розширювалося». Море заволоділо більшою частиною землі. Масштаб його викликів — від тероризму до міграційних потоків — вийшов за межі своїх північних і південних берегів...»⁸.

У цьому ж документі представлена і мапа, де аргументовно пояснюється, як автори стратегії бачать так званий «розширений Середземноморський регіон». На ній чітко видно, що центральне положення у Середземному морі займає Італія, а з нею пов'язані чимало інших країн та регіонів — континентальна Європа, Балкани, Атлантичний океан, Росія, Північна Африка, Сахель, Азія, Середній Схід, країни Затоки (Див. Додаток А). Отже, Італія цілком справедливо акцентує увагу на великих географічних рамках, коли мова йде про розширене Середземномор'я.

В «Стратегії безпеки та оборони для Середземномор'я 2022 р.» Міністерство оборони Італії виклало своє бачення Середземноморського регіону. По-перше, Середземномор'я традиційно розглядається як «південний фланг» НАТО і ЄС. По-друге, регіон є привабливим з економічних і безпекових міркувань, а географічне розташування робить його життєвоважливим для Риму. Берегова лінія Італії складає приблизно 8000 км, а тому країна помітно залежить від морських та транспортних перевезень. Практично всі потреби Італії у вичерпаному паливі задовольняються завдяки імпорту. При цьому слід зазначити, що високе стратегічне значення для Італії займає Сицилійська протока. По-третє, очевидним є той факт, що у регіоні з'являються нові потенційні конкуренти, як-от Китай та Росія. Зумовлено це тим, що Сполучені Штати Америки звертають дедалі більше

⁸ The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 52 p. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 01.09.2023)

уваги на Індо-Тихоокеанський регіон, створюючи водночас вакуум в Середземномор'ї, який займають інші гравці⁹. Наведені аргументи демонструють, що Південне Середземномор'я відіграє важливу роль як при веденні зовнішньополітичної діяльності Італійської Республіки, так і в забезпеченні її національної безпеки і національних інтересів.

Наприкінці 2020 р. Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії оприлюднило документ «Партнерство з Африкою». В одному з його підрозділів, який має назву «Середземноморська Африка», наголошується на необхідності мирного врегулювання лівійського конфлікту, зміцнення відносин Італії з країнами Північної Африки, передусім з Алжиром, Тунісом та Марокко. У документі вказано й те, що безпека Італії безпосередньо залежить від ситуації в цьому регіоні. Звідси й прагнення Риму налагоджувати політичне і безпекове співробітництво, здійснювати інвестиції в економіку країн Південного Середземномор'я, розвивати соціальні та культурні аспекти міждержавної взаємодії. Підкреслюється, що характер відносин між Італією та середземноморською частиною Африки носить стратегічний характер, оскільки країни цього регіону залучені до політики південного сусідства ЄС разом з Ізраїлем, Палестиною, Йорданією, Сирією і Ліваном¹⁰. Наявність в цьому ж документі інших регіонів африканського континенту та їх безпосередній зв'язок з країнами Середнього Сходу знову таки наштовхує на концепцію розширеного середземноморського регіону.

Південне Середземномор'я можна узагальнити як складну, комплексну систему, і найменше її порушення з великою ймовірністю призведе до проявів турбулентності. Враховуючи наявні ризики та труднощі, які притаманні цьому

⁹ Security and Defence Strategy for the Mediterranean 2022. Ministero della Difesa. 18 p. URL: https://www.difesa.it/EN/Minister_of_Defence/Documents/Strategia_Mediterraneo_2022_Versione_Inglese.pdf (date of access: 03.09.2023)

¹⁰ Il partenariato con l'Africa. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 50 p. URL: https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2020/12/2020_12_10_partenariato_con_lafrica_-_versione_italiana.pdf (date of access: 08.10.2023)

регіону, Італія координує значну частину своїх дій з союзниками. Впродовж кількох десятиліть Італія незмінно залишається одним з провідних членів Європейського Союзу та НАТО. З огляду на це необхідно розуміти, що діяльність Італії в регіоні Південного Середземномор'я впроваджується не тільки для досягнення власних пріоритетів зовнішньої політики, адже окрім цього вона значною мірою розглядається через призму європейських та євроатлантичних структур.

Європейський Союз беззаперечно враховує регіон Південного Середземномор'я як сферу своїх інтересів. Знаковим в контексті розвитку відносин між ЄС та країнами Південного Середземномор'я став 2021 р., оскільки відбулося певне переосмислення змісту цих відносин. Того ж року Європейська Комісія та Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель видали публікацію під назвою «Новий порядок денний для Середземномор'я». У документі наголошується, що «Арабська весна» не створила жодних передумов для розвитку демократії і свободи, а лише призвела до руйнівних наслідків, які є відчутними до сьогодні. Конфлікти в Лівії та Сирії, поширення тероризму викликали у той час найбільше занепокоєння міжнародної спільноти. Ці ж негативні тенденції призвели до масової кризи біженців, які залишали країни, де прокотилися хвилі революційних протестів, зважаючи на відсутність перспектив працевлаштування. Звідси й проблема нелегальної міграції, з якою Європейський Союз зіштовхнувся після 2010 р. Висока демографічна динаміка, економічні труднощі, вразливість до зміни клімату також є значними викликами для країн Південного Середземномор'я¹¹. Провідна ідея оновленого бачення Європейським Союзом Середземномор'я полягає у зменшенні фокусу уваги з проблематичної сторони регіону, який тривалий час був одним з найбільш конфліктогенних на всій планеті. Замість цього пропонується враховувати його

¹¹ Borrell J. A new start for the Mediterranean. European External Action Service. March 2, 2021. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/new-start-mediterranean_en (date of access: 06.10.2023)

потенційні переваги для ЄС, такі як економічний та енергетичний чинники. Така позиція цілком перегукується з чинними стратегічними документами Італійської Республіки. До того ж, більшість зазначених у документі положень, як-от нестабільність в деяких країнах Північної Африки і Середнього Сходу та викликана нею міграційна криза, сьогодні постають для Італії надскладними викликами.

Актуальним доктринальним документом ЄС, який містить ключові аспекти оборонної та безпекової політики об'єднання, залишається «Стратегічний компас», що був виданий на початку 2022 р. У ньому викладено перелік загроз і інструментів, які Європейський Союз використовуватиме задля розв'язання наявних труднощів. «Стратегічний компас» наголошує, що основними загрозами для Середземномор'я є тероризм, організована злочинність та торгівля людьми. Найбільший регіональний виклик — це неврегульовані кризи в Лівії та Сирії. Найефективнішими методами розв'язання подібних ситуацій визначено посередництво, вирішення конфліктів, відбудову інституцій і реінтеграцію всіх членів суспільства. З-поміж усього іншого документ вказує на порушенні міжнародного права окремими акторами міжнародних відносин та нелегальній міграції¹², яка може використовуватися як інструмент ведення гібридної війни. Ключові положення, які стосуються Південного Середземномор'я, знову ж таки перегукуються з позицією Італії. Втім, у «Стратегічному компасі», що має обсяг 64 сторінки, такі вирази як «Середземне море» або «Середземноморський регіон» згадуються всього лише 7 разів. Це може говорити про те, що Європейський Союз приділяє Південному Середземномор'ю недостатньо належний рівень уваги, незважаючи на географічну близькість цього регіону до європейських кордонів.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. призвело до кардинального перегляду російського вектору у зовнішній політиці Італії та ЄС.

¹² A Strategic Compass for Security and Defence. European External Action Service. 64 p. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf (date of access: 02.09.2023)

Італійський уряд відразу засудив збройну агресію Росії та охарактеризував її як напад на європейську безпеку та мир. Рим висловив занепокоєння, що збройний конфлікт в Східній Європі неминуче позначиться і на погіршенні економічної ситуації. Відтак, епоха історично тісних зв'язків Італії з Російською Федерацією завершилась, про що свідчать зміни у зовнішній політиці Італії¹³. Російсько-українська війна внесла корективи в архітектуру міжнародної безпеки, і регіон Південного Середземномор'я не є виключенням. Війна довела, що країни цього регіону покладаються на стабільність продовольчої безпеки, яку значною мірою забезпечують Україна і Росія. Агресивна політика Москви створила ризики того, що авторитарні режими і терористичні рухи можуть активізуватися на тлі численних порушень міжнародного права та слабкою реакцією на це світової спільноти. В умовах настільки мінливого безпекового середовища Італія не може нехтувати загрозами, які надходять ззовні, а тому Рим підтримує як Київ, так і держави Південного Середземномор'я, які відчують наслідки повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Разом з цим Італії доводиться і самій зіштовхуватися з наслідками російського вторгнення в Україну, адже ті проблеми, які походять з Південного Середземномор'я, зрештою становлять загрозу для Риму. Так, проблема нелегальної міграції з Північної Африки і Середнього Сходу є особливо відчутною для італійської сторони, яка постійно підіймає дискусії про те, як саме її потрібно врегулювати. Тут Італія тісно співпрацює з Європейським Союзом. 25 листопада 2022 р. Європейська Комісія подала на розгляд Європейській Раді документ під назвою «План дій ЄС щодо Центрального Середземномор'я». У ньому наголошується, що тільки через центральний середземноморський шлях до Європи у 2022 р. прибули більше ніж 90 тис мігрантів та біженців, переважно через Лівію і Туніс. Представлений план містить 20 дій, виконання яких призведе

¹³ Mikhelidze N. Italy's Response to the Russian Invasion of Ukraine. *Istituto Affari Internazionali*. February 23, 2023. 5 p. URL: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaicom2306.pdf> (date of access: 22.10.2023)

до поступового вирішення наявних викликів у регіоні. Зокрема, в його основі — зміцнення політичного діалогу і економічна підтримка північноафриканських країн, а також більш скоординований підхід до пошуку і порятунку мігрантів державами-членами ЄС. Разом з цим документ наголошує, що необхідно приділяти додаткову увагу й іншим ключовим морським міграційним шляхам, через які мігранти та біженці потрапляють в Європу. До їх переліку входять східний середземноморський (турецький) шлях, західний середземноморський (атлантичний) шлях, західнобалканський шлях¹⁴. Отже, Італія у кооперації з ЄС намагається знайти оптимальне рішення, яке дозволить зменшити потік нелегальних мігрантів центральним середземноморським шляхом до країн-учасниць ЄС.

Втім, у той час як Європейський Союз пропонує більш ліберальний підхід щодо вирішення міграційної кризи в Європі, італійські політики надають все більшу увагу саме радикальним методам. 5 липня 2023 р. прем'єр-міністерка Італії Джорджія Мелоні зустрілася зі своїм польським колегою Матеушем Моравецьким. Під час зустрічі вона заявила, що ЄС навряд чи буде здатний «знайти справжнє рішення» ситуації, якщо мігранти вже перебуватимуть у Європі¹⁵. Слід відзначити, що візит італійської політикині до Польщі відбувся лише за кілька днів до початку Вільнюського саміту НАТО. Це може також свідчити про символічність цієї зустрічі та її тематики, яка головним чином і стосувалася повного зупинення потоків нелегальних мігрантів. Італія є тією державою, до якої шукачі притулку мають змогу дістатися якнайлегше, а тому не дивно, що Рим інколи має контроверсійні моменти з Брюсселем, коли мова йде про врегулювання такої складної проблеми.

¹⁴ EU Action Plan for the Central Mediterranean. European Commission. November 25, 2022. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-11/EU%20Action%20Plan%20for%20the%20Central%20Mediterranean_en.pdf (date of access: 08.09.2023)

¹⁵ D'Emilio F. The leaders of Italy and Poland say European Union should focus on stopping migration. *AP News*. July 5, 2023. URL: <https://apnews.com/article/europe-migration-italy-poland-512ea6189fef5c1b2d6097f2684ec9b1> (date of access: 05.11.2023)

Як і у випадку з Європейським Союзом, Італія підтримує активний діалог з Організацією Північноатлантичного Договору, яка також розглядає Середземноморський регіон стратегічно важливим. Про це свідчать результати останніх самітів НАТО, на яких країни-члени військово-політичного блоку не лише підсумовують щорічні здобутки Альянсу, але й окреслюють сучасний стан безпекового середовища та плани на майбутнє. У підсумковому комюніке Брюссельського саміту НАТО 2021 р. в 74 пункті говориться наступне: «Ми прагнемо посилити нашу давню співпрацю в регіоні Середнього Сходу та Північної Африки... Це створить сильніші інституції безпеки та оборони і потенціал, сприятиме взаємодії та допоможе протистояти тероризму»¹⁶.

Звичайно, у підсумковому комюніке Вільнюського саміту НАТО 2022 р. більшість положень стосуються переважно повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, набуття Фінляндією членства в Альянсі, перспективи вступу до НАТО Швеції та поточну архітектуру міжнародної безпеки. Тим не менш, є низка пунктів, які не оминають увагою Середземне море. Так, у комюніке наголошується, що південні сусіди НАТО (країни Середнього Сходу, Північної Африки і регіону Сахелю) зазнають політичних, економічних, демографічних і, насамперед, безпекових викликів. Факторами, які дестабілізують ситуацію у регіоні, виступають агресивна політика Росії, зміни клімату, терористичні рухи, нестабільність інституцій, продовольча безпека, недосконала система охорони здоров'я та нелегальна міграція. Особливо цікавим видається 82 пункт Декларації Вільнюського саміту, оскільки він містить кілька ключових положень щодо того, як НАТО сприятиме поглибленню співпраці зі своїми південними партнерами. Ці положення можна охарактеризувати наступним чином: 1) зміцнення співпраці в межах регіональних форматів; 2) розбудова міцнішої кооперації з регіональними організаціями на кшталт Африканського союзу і Ради

¹⁶ Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. North Atlantic Treaty Organization. June 14, 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm?selectedLocale=en (date of access: 14.10.2023)

співробітництва арабських держав Затоки; 3) ініціювання пакетів, які мають на меті покращення оборонного потенціалу низки країн (Ірак, Йорданія, Туніс, Мавританія); 4) можливість створення у майбутньому Офісу зв'язку НАТО в столиці Йорданії¹⁷. Керуючись відповідними положеннями, очевидно, що «південний фланг» продовжує становити стратегічний інтерес для НАТО.

Оборонна та стримувальна діяльність Італії найяскравіше виражається в середземноморському басейні, де країна має декілька здобутків, які мають вплив на євроатлантичну безпеку. Південний центр при Об'єднаному командуванні збройних сил НАТО в Неаполі дозволяє здійснювати моніторинг та збір даних про ситуацію на південному фланзі НАТО. Італія неодноразово надавала політичну, економічну, безпекову, гуманітарну та інші види підтримки тим країнам, які перебувають в стані кризи чи конфлікту. Зусилля італійської сторони направлені і на боротьбу з міжнародним тероризмом та піратством¹⁸.

10 листопада 2022 р. на зустрічі з прем'єр-міністеркою Італії Джорджією Мелоні Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг слушно наголосив на вкрай важливій ролі Італії в НАТО. Особливе значення тут відіграє патрулювання італійськими кораблями Середземного моря, а також контроль італійських літаків за повітряним простором від Чорного моря аж до Крайньої Півночі. Італія пильно стежить та реагує на будь-які виклики з півдня завдяки операції «Sea Guardian», зусилля якої направлені головним чином на боротьбу з нелегальною міграцією, зміцнення партнерських відносин з країнами Північної Африки та Середнього Сходу¹⁹.

Еміліано Алессандрі, дослідник Middle East Institute, зауважив, що до 2022 р. більшість рішень щодо регіону Північної Африки та Середнього Сходу

¹⁷ Комюніке Вільнюського саміту. Організація Північноатлантичного Договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm (дата звернення: 03.09.2023)

¹⁸ Italy and NATO. Rappresentanza Permanente Nato Bruxelles. URL: <https://rappnato.esteri.it/en/litalia-e-la-nato/> (date of access: 12.10.2023)

¹⁹ Secretary General Stoltenberg hails Italy's key role in NATO. North Atlantic Treaty Organization. November 10, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_208932.htm?selectedLocale=en (date of access: 05.10.2023)

приймалися не стільки міністерством закордонних справ, скільки на рівні міністра внутрішніх справ Італії. Автор пояснює це тим, що раніше Італія приділяла увагу переважно внутрішній безпеці. Натомість у 2021 р. міністр закордонних справ та міжнародного співробітництва Маріо Драгі здійснив істотний перегляд в бік безпеки з точки зору зовнішньої політики, а це пожвавило дипломатичні зв'язки з країнами Південного Середземномор'я²⁰. Зважаючи на це, за останні декілька років саме від Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії походять різноманітні ініціативи для покращення відносин Італії з державами Середземноморського регіону, а кількість дипломатичних візитів суттєво збільшилася, про що свідчать економічні, енергетичні та безпекові домовленості між державами.

Попри декларативно закріплені принципи співробітництва Італії з країнами Південного Середземномор'я, існує декілька чинників, які гальмують цей процес. Один з дослідників Gulf International Forum, науково-дослідницького інституту у США, переконаний, що на заваді Італії постали фінансова обмеженість держави, нестійкі короткочасні уряди і більш яскраво виражені зовнішньополітичні амбіції інших країн у регіоні (наприклад, Франції). Автор вважає, що з приходом до влади у 2022 р. Джорджії Мелоні Італія не тільки зміцнила свої традиційні позиції в найближчому оточенні — у Північній Африці, але й розпочала тривалий етап відновлення довіри серед Ради співробітництва арабських держав Затоки²¹. Відтак, наявний взаємозв'язок між внутрішньополітичною стабільністю всередині Італії та реалізацією її зовнішньополітичних пріоритетів в країнах Північної Африки і Середнього Сходу.

²⁰ Alessandri E. Will Italy's MENA policy change under the new government? *Middle East Institute*. October 11, 2022. URL: <https://www.mei.edu/publications/will-italys-mena-policy-change-under-new-government> (date of access: 03.12.2023)

²¹ Jacopo Maria Mazucco L. What Italy's New Proactive Foreign Policy Means for the Gulf and North Africa. *Gulf International Forum*. April 15, 2023. URL: <https://gulffif.org/what-italys-new-proactive-foreign-policy-means-for-the-gulf-and-north-africa/> (date of access: 03.12.2023)

Отже, Італійська Республіка у своїх зовнішньополітичних документах наголошує на необхідності поглиблювати співробітництво з країнами Південного Середземномор'я. Розширений Середземноморський регіон становить стратегічно важливий інтерес для Італії. Завдяки білатеральній і багатосторонній співпраці з державами регіону Рим налагоджує відносини передусім в безпековій, політичній та економічній площині.

1.2. Регіональні формати співпраці Італії з країнами Північної Африки і Середнього Сходу

Країни Північної Африки та Середнього Сходу є складовою концепції розширеного Середземноморського регіону, а тому вони є важливими для Італійської Республіки. Рим залучений до великої кількості заходів, платформ, майданчиків для налагодження двосторонніх і багатосторонніх відносин з країнами Південного Середземномор'я, аби вповні реалізувати свої зовнішньополітичні цілі та довгострокові інтереси в регіоні. Більшість форматів співробітництва Італії з країнами Південного Середземномор'я відбуваються на рівні політичного діалогу, де також обговорюються економічні, безпекові, енергетичні проблеми тощо.

Починаючи з 2015 р. в столиці Італії реалізується ініціатива під назвою «Rome MED». Це щорічна конференція, де учасники обговорюють актуальні питання Середземномор'я і вдосконалюють середземноморський діалог. Ця платформа підтримується Міністерством закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії, а також Італійським інститутом з досліджень міжнародних політичних студій. У період з 2015 по 2022 рр. всього було проведено 9 засідань «Rome MED». Щорічно в рамках цього середземноморського діалогу здійснюється більш ніж 40 різних заходів. За весь період існування такого формату до діалогу долучилися понад 2 тис міжнародних лідерів, 800 аналітиків і спікерів. Особливістю цього майданчику є те, що він фактично став хабом для проведення

середземноморських діалогів на високому рівні. Тематика цих діалогів охоплює передусім соціально-економічні та безпекові питання розширеного Середземноморського регіону²².

Основоположними стовпами «Rome MED» є: 1) спільна безпека; 2) спільний розвиток; 3) міграція; 4) культура і громадянське суспільство. Ключова мета — продемонструвати важливість Середземноморського регіону, який є стратегічним для зовнішньої політики Італії, формуючи при цьому «позитивний порядок денний». Він передбачає зміну статусу цього регіону з епіцентру криз до стабільної і безпечної зони. Середземномор'я в цьому контексті прийнято вважати ланкою, яка з'єднує Європу, Африку та Азію²³. Завдяки щорічній конференції «Rome MED» Італія проявляє поглиблений інтерес до регіону Південного Середземномор'я. Рим посилює свій імідж в багатьох країнах як держава, яка може самостійно реагувати на складні регіональні виклики, пропонувати ідеї щодо створення умов для більш стабільного Середземноморського регіону, залучати іноземні інвестиції і підтримувати країни Південного Середземномор'я в центрі уваги світової спільноти.

Задля обговорення якнайширшого переліку проблемних питань Італія, створюючи різноманітні форуми, як правило відокремлює регіон Північної Африки від Середнього Сходу. Це дозволяє зосередитися на наявних питаннях і узгодити ключові моменти з партнерами більш детально. Так, заради зміцнення партнерства з африканськими країнами Італія ініціювала створення конференції Італія — Африка, яка відбувається на рівні міністрів закордонних справ. Станом на 2022 р. всього було проведено 3 італійсько-африканські конференції: перша така конференція проходила в травні 2016 р., інші дві — в жовтні 2018 р. та в жовтні

²² Rome MED Mediterranean Dialogues. *Italian Institute for International Political Studies*. URL: <https://www.ispionline.it/en/isp-med/about> (date of access: 05.10.2023)

²³ Rome MED – Mediterranean Dialogues 2022. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/rome-med-mediterranean-dialogues-2022/ (date of access: 05.10.2023)

2021 р.²⁴ Проведення заходів такого масштабу демонструє амбітні прагнення Італії співпрацювати у форматах, які стосуються не тільки якогось конкретного регіону, але й цілого континенту.

Італія підтримує ініціативи Європейського Союзу і його окремих держав-членів, які прямо чи опосередковано стосуються регіону Південного Середземномор'я. Одним з перших форматів для здійснення міждержавного діалогу середземноморських держав став форум «Діалог 5+5». До його складу входять 5 країн південно-західної Європи (Франція, Італія, Іспанія, Мальта і Португалія) та 5 країн Північної Африки (Алжир, Лівія, Мавританія, Марокко і Туніс). Характерно, що міжурядові структури цього діалогу були створені саме під час першої зустрічі у Римі в 1990 р., а згодом остаточно узгоджені на зустрічі в Алжирі у 1991 р. До того ж, особиста присутність саме італійського та іспанського прем'єр-міністрів, Беттіно Краксі і Феліпе Гонсалеса відповідно, сприяла результативності на етапі формування середземноморського форуму²⁵. «Діалог 5+5» час від часу оголошує проведення зустрічей, які стосуються досліджень, інновацій та вищої освіти в регіоні Західного Середземномор'я. До обговорення цієї тематики активно долучається Італійський інститут океанографії та прикладної геофізики, що розташований у місті Трієст²⁶, який власне і репрезентує Італію в цьому об'єднанні.

Починаючи з 1990-х рр. європейські країни почали стрімко розвивати інституційне оформлення відносин з країнами Південного Середземномор'я. У 1995 р. на конференції у Барселоні було створено перше Євро-Середземноморське партнерство. У 2003 р. ЄС оголосив про започаткування Європейської політики

²⁴ Italy – Africa Conference. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/africa/iniziativa-italia-africa/ (date of access: 09.10.2023)

²⁵ Albinyana R., Ibáñez M. The 5+5 Dialogue after 30 years: Prospects and Challenges for Western Mediterranean Cooperation. *IEMed*. URL: <https://www.iemed.org/publication/the-55-dialogue-after-30-years-prospects-and-challenges-for-western-mediterranean-cooperation/> (date of access: 23.11.2023)

²⁶ The 5+5 Dialogue: GSO Meeting. Dialogue 5+5. October 24, 2018. URL: <https://www.fiveplusfiveihe.org/post/55-dialogue-gso-meeting> (date of access: 23.11.2023)

сусідства²⁷. У липні 2008 р. було засновано «Союз для Середземномор'я». Офіційний сайт і стратегічні документи «Союзу для Середземномор'я» класифікують його як міждержавну євро-середземноморську організацію, яка стала продовженням Барселонського процесу. Інституційне оформлення «Союзу для Середземномор'я» відбулося у 2010 р. зі створенням першої постійної структури — Секретаріату «Союзу для Середземномор'я». Цілі організації охоплюють створення мирної, стабільної, безпечної та процвітаючої зони в Середземноморському регіоні, що зрештою вимагає від держав-членів зміцнення всестороннього політичного діалогу. З моменту створення країни-учасниці «Союзу для Середземномор'я» прийняли низку стратегічних документів, серед яких: дорожня карта «Союз для Середземномор'я: орієнтована на дії організація, що має спільні амбіції». Цей стратегічний документ було розроблено у 2017 р. Його пріоритетними напрямками є економічне зростання, регіональна співпраця і міждержавний діалог, а після появи COVID-19 організація приймає активну участь у постпандемічному відновленні²⁸.

Станом на 2023 р. «Союз для Середземномор'я» об'єднує 43 країни. До числа країн Північної Африки та Середнього Сходу, які є членами цієї євро-середземноморської організації, входять Марокко, Мавританія, Алжир, Туніс, Єгипет, Йорданія, Ізраїль, Палестина, Ліван та Туреччина. Особливим чином склалися відносини Лівії та Сирії з «Союзом для Середземномор'я»: Лівія займає статус спостерігача в організації, у той час як Сирія перестала бути членом організації після 1 грудня 2011 р.²⁹, зважаючи на події «Арабської весни».

В рамках НАТО діє декілька форумів, які направлені на розширення співробітництва з країнами Південного Середземномор'я. Серед них —

²⁷ Albinyana R., Ibáñez M. The 5+5 Dialogue after 30 years: Prospects and Challenges for Western Mediterranean Cooperation. *IEMed*. URL: <https://www.iemed.org/publication/the-55-dialogue-after-30-years-prospects-and-challenges-for-western-mediterranean-cooperation/> (date of access: 23.11.2023)

²⁸ Annual Report 2022. Union for the Mediterranean. 24 p. URL: https://ufmsecretariat.org/wp-content/uploads/2023/05/Annual-Report-2022_DIGITAL.pdf (date of access: 08.10.2023)

²⁹ List of Member States of the Union for the Mediterranean. Union for the Mediterranean. URL: <https://ufmsecretariat.org/who-we-are/member-states/> (date of access: 08.10.2023)

Середземноморський діалог і Стамбульська ініціатива співпраці. Ціллю Середземноморського діалогу є забезпечення стабільності та безпеки розширеного Середземноморського регіону. Середземноморський діалог було створено ще у 1994 р., а вже в 1995 р. до нього приєдналися держави, які не є членами НАТО (Ізраїль, Єгипет, Марокко, Туніс, Мавританія). Розширення цієї структури відбулося в тому ж році за участі Йорданії, а останньою країною, що долучилася, став Алжир у 2000 р. Основними складовими Середземноморського діалогу є політичний діалог та практичне співробітництво. Політичний діалог передбачає зміцнення кооперації на двосторонній основі, де відповідна країна-партнер в індивідуальному порядку співпрацює з НАТО (у форматі НАТО+1), а також на багатосторонній основі, де всі країни-партнери залучені до спільної взаємодії для досягнення ще більш ефективного результату (у форматі НАТО+7). Двосторонні і багатосторонні зустрічі при цьому відбуваються на різних рівнях. Що стосується практичного співробітництва, то кожні 2 роки країни-партнери Середземноморського діалогу погоджують з НАТО двосторонній документ — Індивідуальну угоду про партнерське співробітництво (Individual Partnership Cooperation Programme). Ця домовленість містить чіткі положення про співпрацю країни з Північноатлантичним Альянсом, і така кооперація є вигідною для обох сторін. НАТО отримує від держав-учасниць Середземноморського діалогу додатковий досвід, знання, практичні рекомендації, специфіку врегулювання тих чи тих регіональних труднощів. Своєю чергою, держави-учасниці мають нагоду сприяти зміцненню власної безпеки і отримати новий досвід³⁰.

Стамбульська ініціатива співпраці була створена у 2004 р. задля підтримки співробітництва між НАТО та країнами-партнерами в регіоні Середнього Сходу. Державами-членами ініціативи є 4 країни (Об'єднані Арабські Емірати, Кувейт, Катар, Бахрейн). Ще 2 країни не приєдналися до цього формату, проте приймають

³⁰ Mediterranean Dialogue. North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm?selectedLocale=en (date of access: 05.10.2023)

участь в окремих його заходах (Саудівська Аравія, Оман). Для кожної країни в індивідуальному порядку розробляються робочі плани — Партнерські програми співпраці (Partnership Cooperation Menu), які направлені на покращення взаємодії в контексті оборонної трансформації, боротьби з тероризмом, цивільно-військового співробітництва. Будучи складовою розширеного Середземноморського регіону, країни-учасниці Стамбульської ініціативи співпраці відіграють значну роль для Середземномор'я. Так, до прикладу, у 2011 р. Катар та ОАЕ брали участь в операції «Unified Protector» в Лівії. Варто врахувати й те, що свій внесок у навчальні курси в Оборонному коледжі НАТО у Римі здійснюють Бахрейн і ОАЕ³¹.

Відтак, Італія бере участь у великій кількості багатосторонніх форумів, які почали створюватися ще наприкінці ХХ ст. і набувати значної популярності на початку ХХІ ст. Завдяки регіональним ініціативам Італія зміцнює відносини з країнами Південного Середземномор'я. Італія є однією з країн-засновниць ЄС і НАТО, а тому вона має тривалий досвід та вважається однією з рушійних сил цих організацій. Завдяки цьому Рим просуває необхідність подальшого поглиблення кооперації в рамках цих структур з країнами розширеного Середземноморського регіону.

Висновки до розділу 1

Таким чином, середземноморська політика Італійської Республіки сьогодні виходить далеко за рамки традиційного розуміння географічних меж регіону Середземного моря. У більшості зовнішньополітичних документів Рим використовує термін «розширений Середземноморський регіон». З однієї сторони, це дозволяє об'єднати велику кількість країн, які мають спільні характеристики та пропонують багато можливостей для італійської сторони. З іншої сторони, це збільшує коло проблемних питань, які стосуються цього регіону і створюють

³¹ Istanbul Cooperation Initiative (ICI). North Atlantic Treaty Organization. September 1, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52956.htm (date of access: 13.10.2023)

загрози та виклики для Італії. Італійська дипломатія у Південному Середземномор'ї спрямована на вдосконалення білатеральних відносин Італії з окремими країнами, а також заохочує використання різноманітних майданчиків і платформ для багатосторонньої комунікації. Регіональні формати міждержавного співробітництва були започатковані ще у 1990-х рр., і станом на 2023 р. їх кількість суттєво зросла, що говорить про їх результативність. Очевидно, що Італія значною мірою покладається на координацію дій зі своїми західними партнерами в рамках ЄС і НАТО. Завдяки цьому країна просуває необхідність розбудови в Середземноморському регіоні миру та безпеки, політичного діалогу тощо. Забезпечення стабільності у регіоні є запорукою того, що відносини Італії з країнами Північної Африки і Середнього Сходу будуть ефективними. Для її досягнення Рим демонструє країнам розширеного Середземноморського регіону те, що Італія зацікавлена у просуванні проблем, з якими вони зіштовхуються, як на регіональному, так і на глобальному порядку денному. Зовнішня політика Італії акцентує на необхідності розв'язання наявних викликів у Південному Середземномор'ї, і водночас пропонує участь у різносторонніх форматах регіонального співробітництва, завдяки яким окремі країни можуть висловити свої пропозиції і наміри.

РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ІТАЛІЇ У ПРОТИДІЇ БЕЗПЕКОВИМ ВИКЛИКАМ В РЕГІОНІ ПІВДЕННОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

2.1. Нелегальна міграція та міграційна політика Італії в Середземномор'ї

Явище нелегальної міграції та шляхи його вирішення вже більш ніж десятиліття активно розглядаються як керівництвом Італії, так і державами-членами Європейського Союзу. Frontex, агентство ЄС, що досліджує захист і охорону кордонів, підкреслює важливість центрального середземноморського шляху у забезпеченні стабільності європейських держав. Через цей маршрут мігранти, біженці і шукачі притулку можуть дістатися Італії. У період з 2014 по 2022 р. центральний середземноморський шлях продовжував залишатися одним з таких ключових маршрутів. Так, у 2014-2016 рр. в Центральному Середземномор'ї було зафіксовано надзвичайно високу кількість мігрантів — 170 тис (2014 р.), 153 тис (2015 р.), 181 тис (2016 р.). Надалі тенденція до прибуття великої кількості мігрантів почала поступово зменшуватися, адже у 2017 р. їх кількість становила вже 119 тис осіб, а починаючи з 2018 р. ситуація стала відносно стабільною³². Міграційна криза в ЄС у 2014-2016 рр. довела недостатню спроможність Італії реагувати на виклики подібного масштабу. Після невдалого способу боротьби з нелегальними мігрантами Італія посилила свою пильність до цієї проблеми як на державному рівні, так і в межах ЄС.

У вересні 2023 р. Frontex оприлюднило звіт, у якому йдеться про аналіз ризиків для ЄС у 2023-2024 рр. Ці ризики можна умовно поділити на 2 групи: по-перше, це ризики, які стосуються нелегальної міграції та переміщень людей, а по-друге, це ризики, пов'язані з транскордонною злочинністю. У звіті наголошується, що всі ці ризики є особливо небезпечними для Центрального Середземномор'я, однак провідна увага надається саме міграційному фактору. Для ЄС найбільш

³² Central Mediterranean route. *Frontex*. URL: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/central-mediterranean-route/> (date of access: 30.11.2023)

критичними регіонами з огляду на збільшення кількості нелегальних мігрантів є західнобалканський шлях (за весь 2022 р. ним скористалися понад 144 тис нелегальних мігрантів порівняно з 61 тис у 2021 р.), центральний середземноморський шлях (понад 105 тис нелегальних мігрантів у 2022 р. порівняно з 67 тис у 2021 р.) та західний середземноморський шлях (понад 15 тис нелегальних мігрантів у 2022 р. порівняно з 18 тис у 2021 р.). Найбільшу загрозу для Італії становить надмірне використання мігрантами, біженцями і шукачами притулку центрального середземноморського шляху. Цим маршрутом можна легко дістатися берегів Італії, що є очевидним з огляду на географічне розташування Італії в середземноморському басейні. У 2022 р. цей шлях для потрапляння в Європу найчастіше використовували громадяни Єгипту (понад 21 тис осіб), Тунісу (понад 18 тис осіб), Бангладешу (понад 15 тис осіб). Ці країни вже тривалий час очолюють трійку лідерів за кількістю мігрантів у центральному середземноморському маршруті (Див. Додаток Б)³³. Наведені статистичні дані демонструють те, що нова хвиля міграційної кризи в ЄС може невдовзі трапитись. Італії необхідно докласти зусиль для того, аби успішно протидіяти цій загрозі.

Природно, що після піку міграційної кризи в ЄС у 2014-2016 рр. італійські державні діячі зробили висновки та почали приділяти більше уваги вдосконаленню міграційної політики. Однією з її складових є просування контролю за міграційними потоками на регіональному і глобальному рівні. Невдовзі після ослаблення напливу мігрантів до Європи Італія почала проводити міждержавні переговори і діалоги для обговорення цієї проблеми. У 2017 р. в Італії було проведено першу міжнародну конференцію під назвою «Спільна відповідальність за спільну ціль — солідарність і безпеку». Тематика зустрічі охоплювала міграційне питання та інші моменти, які є дотичними до стабільності міграційних потоків. На конференції перебували низка африканських та європейських країн, особливо тих, які розглядаються мігрантами як транзитні

³³ Risk Analysis for 2023/2024. *Frontex*. September 4, 2023. 62 p.

пункти або ж пункти їх кінцевого призначення. З-поміж міжнародних організацій були присутні представники від Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Міжнародної організації з міграції (МОМ), ЄС, ОБСЄ. Як і зазначено в назві конференції, її основоположними принципами є солідарність та безпека, які передбачають гуманне ставлення країн до мігрантів, надання їм належних умов перебування, здійснення міждержавного партнерства для управління міграційними потоками. За результатами зустрічі у липні 2017 р. було прийнято підсумкову декларацію, де країни-учасниці зобов'язалися дотримуватися цих принципів. У 2018 р. конференцію було проведено вдруге³⁴, аби проаналізувати, чи змінилася за цілий рік ситуація, пов'язана з міграційними потоками. Фолькер Тюрк, який тоді обіймав посаду при УВКБ ООН, у своєму зверненні до учасників конференції 2018 р. відзначив важливу роль Італії та її участь у допомозі мігрантам, біженцям і шукачам притулку. Він наголосив, що велика кількість людей і досі продовжує прибувати до Італії, а найбільше занепокоєння на той час викликала ситуація у Лівії та Нігері. У зв'язку з цим міграція як явище тісно переплітається з конфліктами, нерівністю, насильством, контрабандою, торгівлею людьми — загалом з усім, що стосується міжнародного виміру³⁵. Складність подолання таких масштабних явищ як міграційна криза в ЄС у 2014-2016 рр. як раз і полягає у тому, що феномен міграції на сьогодні є комплексним. Досить часто його неможливо чітко розмежувати від гібридних і асиметричних загроз. Така комплексність породжує велику кількість нюансів, які слід враховувати під час розробки національного законодавства в сфері протидії нелегальній міграції.

³⁴ Second edition of the conference 'A Shared Responsibility for a Common Goal – Solidarity and Security'. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. February 6, 2018. URL: https://www.esteri.it/en/sala_stampa/archivionotizie/eventi/2018/02/seconda-edizione-della-conferenza-2/ (date of access: 29.11.2023)

³⁵ Statement to the Inter-Ministerial Conference "A Shared Responsibility for a Common Goal: Solidarity and Security". UNHCR. February 6, 2018. URL: <https://www.unhcr.org/publications/statement-inter-ministerial-conference-shared-responsibility-common-goal-solidarity> (date of access: 29.11.2023)

Враховуючи це, першочерговим завданням для Італії стала необхідність перегляду державного механізму, завдяки якому країна регулює прийняття мігрантів, біженців і шукачів притулку. Наприкінці 2020 р. в Італії було прийнято закон, у якому вказані «Термінові положення щодо імміграції, міжнародного та додаткового захисту». У законі йдеться про те, що громадяни іноземних країн, які незаконним чином потрапили на територію Італії або ж були знайдені та врятовані у морі, мають бути доставлені до спеціальних державних центрів. У цих державних центрах мігрантам, біженцям і шукачам притулку в разі потреби може бути надана первинна медична допомога, далі особа повинна пройти процедуру попередньої ідентифікації. Згодом здійснюється процес надання людині притулку, і він рухається одним з двох способів. У першому випадку іноземний громадянин може подати заяву на отримання в Італії притулку. У другому випадку іноземний громадянин може не мати бажання отримати притулок в Італії. У такій ситуації особа мусить відвідати державний центр утримання для репатріації, де цій людині буде винесено виконавче рішення про її виїзд з держави³⁶.

На початку березня 2023 р. італійський уряд прийняв новий указ, що стосувався імміграції. Це відбулося невдовзі після того, як біля берегів Італії сталася чергова корабельна аварія, в результаті якої загинули майже 90 осіб, а пошуково-рятувальні операції були проведені з тривалою затримкою. На відміну від попередньої редакції закону, новий варіант приділяє значно більше уваги саме криміналізації в разі подібних надзвичайних ситуацій людей, які відповідають за перевезення мігрантів човнами. За своєю сутністю новий закон є більш безпечним у своєму підході, проте скептики наголошують на тому, що він накладає набагато більше обмежувальних моментів. Зокрема, одним з нововведень стало скасування «спеціального статусу» мігрантів. Критики закону переконані у тому, що позбавлення мігрантів в Італії так званого «регулярного» статусу негативно

³⁶ Лукашенко А. Роль Італійської Республіки у подоланні міграційної кризи. *Збірка матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні»*. Вип. 8. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 68-71.

позначиться на соціальному становищі тих людей, що вже тривалий час офіційно працюють і проживають в Італії. Втім, нова редакція закону про імміграцію надає мігрантам деякі переваги. Перш за все це стосується максимальної тривалості дозволу проживання мігрантів в Італії з 2 до 3 років³⁷. Отже, Італія регулярно оновлює свою міграційну політику на внутрішньодержавному рівні.

Якщо говорити про зовнішньополітичний вимір, то міграційна політика Італії тісно переплітається з аналогічною діяльністю в Європейському Союзі, і має глибокий історичне підґрунтя. Головним об'єктом міграційної політики Італії та ЄС залишається Лівія, з якою Рим і Брюссель давно налагоджують відносини в цьому питанні. Зокрема, у 2010 р. Італія ініціювала проведення саміту на рівні Європейський Союз — Африка. На ньому був присутній лівійський диктатор Муаммар Каддафі, який висловив припущення про те, що зважаючи на велику кількість потенційних африканських мігрантів Європа «може перетворитися на Африку». Очільник лівійської держави намагався переконати ЄС у тому, що Лівія може допомогти стримати мігрантів в межах своєї держави за умови, якщо ЄС буде фінансово підтримувати Лівію. Тоді обидві сторони фактично дійшли консенсусу і з тих пір співробітництво між ЄС, Італією та Лівією впроваджується під виглядом численної кількості домовленостей. Так, у лютому 2017 р. Італія та Лівія уклали Меморандум про взаєморозуміння, який на початку листопада 2022 р. було додатково пролонговано терміном ще на 3 роки. Італійсько-лівійський меморандум про взаєморозуміння передбачає координацію обох держав в покращенні управління міграційними потоками³⁸. Цей документ є стратегічно важливим для Італії, Лівії та ЄС, оскільки він відкриває багато можливостей для усіх сторін і стосується нагальних моментів міждержавної взаємодії.

³⁷ Italy: New law adopted on immigration. European Website on Integration. March 15, 2023. URL: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/italy-new-law-adopted-immigration_en (date of access: 01.12.2023)

³⁸ Pilosu L. Migration, refugees and “diplomatic crisis” in the Italy-Libya Memorandum of Understanding. *The London Globalist*. December 6, 2022. URL: <https://thelondonglobalist.org/migration-refugees-and-diplomatic-crisis-in-the-italy-libya-memorandum-of-understanding/> (date of access: 30.11.2023)

В жовтні 2023 р. Італія підписала подібний Меморандум про взаєморозуміння з Тунісом. Цей документ направлений на покращення управління потоками мігрантів з Тунісу до Італії. Фабріціо Саджіо, посол Італії в Тунісі, заявив, що Італійське агентство зі співробітництва в галузі розвитку виділить фінансові кредити (близько 8 млн євро) задля підтримки сектору професійного навчання в Тунісі. Водночас італійський дипломат повідомив про готовність Італії до підтримки малого і середнього бізнесу та підприємств Тунісу. Зрушення у білатеральних відносинах Італії і Тунісу відбулися саме восени 2023 р., коли кількість мігрантів, що прибувають до берегів Італії, стрімко зросла. Станом на жовтень 2023 р. їх показник міг становити орієнтовно 140 тис осіб. За деякими підрахунками, більш ніж 90% цих мігрантів прибули саме з Тунісу³⁹. Напруженість на південних кордонах неминуче призводить до проведення консультацій на рівні ЄС — Італія, які стосуються проблеми напливу нелегальних мігрантів.

У вересні 2023 р. італійський острів Лампедуза зафіксував високі показники мігрантів з Північної Африки. Коли ситуація досягла критичної точки, прем'єр-міністерка Італія Джорджія Мелоні запросила віце-президентку Європейської Комісії Урсулу фон дер Ляєн та комісара з питань міграції Ілву Йоханссона до Лампедузи. 17 вересня 2023 р. таку поїздку було організовано, і представники ЄС оприлюднили план, який складався з 10 пунктів. Цей план спрямований на якнайшвидшу підтримку Італії перед обличчям раптового збільшення нелегальних мігрантів. Серед ключових положень плану слід підкреслити збільшення підтримки організацій, які надають підтримку Італії — Агентство ЄС з питань притулку (EUAA) і Європейська прикордонна та берегова охорона (Frontex). Серед міжнародних організацій пропонується посилити кооперацію з УВКБ ООН і МОМ. На рівні покращення зв'язків між ЄС та африканськими державами рекомендується дотримуватися реалізації Меморандуму про взаєморозуміння між

³⁹ Tunisia, Italy Sign MoU on Regulating Legal Migration. *Asharq Al-Awsat*. October 21, 2023. URL: <https://english.aawsat.com/arab-world/4618931-tunisia-italy-sign-mou-regulating-legal-migration> (date of access: 03.12.2023)

ЄС і Тунісом. Як зауважила Урсула фон дер Ляєн, «міграція — це європейський виклик, що потребує європейського рішення»⁴⁰. Попри декларативну насиченість та наміри сторін розвивати рівноправні відносини, меморандуми про взаєморозуміння між Італією та Лівією, а також між Італією та Тунісом, не є настільки досконалими.

Некомерційна організація з захисту прав людини Euro-Med Human Rights Monitor, проаналізувавши ефективність італійсько-лівійського меморандуму про взаєморозуміння за понад 5 років його дії, висловила побоювання, що ЄС та Італія не вповні дотримуються гуманітарної складової. В одному з останніх аналітичних матеріалів організації йдеться, що ЄС і Італія замість того, аби допомагати людям, надають перевагу більш стримувальному підходу, в результаті якого Лівія отримує значні економічні і фінансові дивіденди. Меморандум дійсно передбачає, що Італія і Європейський Союз відповідальні за надання лівійській стороні необхідної фінансової і технічної підтримки, щоб берегова охорона Лівії мала спроможність здійснювати моніторинг ситуації на своїх кордонах і не допускати переміщення нелегальних мігрантів до Європи. Як правило мігранти намагаються перетнути Середземне море вночі, оскільки в цей час найлегше уникнути затримання лівійською береговою охороною. Однак невеликі човни та нестабільна акваторія Середземного моря нерідко призводять до нещасних випадків, у ЗМІ часто лунає інформація про проведення пошуково-рятувальних операцій. Після невдалої спроби мігрувати до ЄС центральним середземноморським шляхом люди зазвичай опиняються в центрах ув'язнення, які в окремих випадках фінансуються Італією та ЄС, а в інших випадках — озброєними лівійськими ополченцями. Згідно з Euro-Med Human Rights Monitor, з 2014 р. більш ніж 20 тис осіб загинули, намагаючись дістатися центральним середземноморським шляхом до європейських країн. MOM

⁴⁰ Migration: Commission 10-point plan for Lampedusa. Directorate-General for Migration and Home Affairs. September 19, 2023. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/migration-commission-10-point-plan-lampedusa-2023-09-19_en (date of access: 03.12.2023)

окреслює цей маршрут як один з найбільш смертоносних міграційних морських переходів у всьому світі⁴¹.

Отже, після міграційної кризи в ЄС у 2014-2016 рр. італійські політичні діячі дійшли до висновку, що міграційна політика Італії вимагає реформування та вдосконалення. Ключовий шлях, який Італія обрала для унеможливлення нової міграційної кризи — недопущення критичної позначки мігрантів на свою територію. Сьогодні Італія просуває питання нелегальної міграції у Середземному морі на регіональному і міжнародному рівні, а її найбільшим союзником в цьому питанні залишається ЄС.

2.2. Позиція Італії щодо вирішення міжнародних конфліктів в регіоні Південного Середземномор'я

Перш ніж говорити про значення Італії у врегулюванні збройних конфліктів в розширеному Середземноморському регіоні, слід окреслити, в яких державах такі конфлікти взагалі мають місце. Якщо керуватися даними, які наводить «Щорічник СППРІ 2022: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека», у 2021 р. в Північній Африці та Середньому Сході відбувалися такі збройні конфлікти: субнаціональний збройний конфлікт низької інтенсивності (Ліван, Єгипет) і високої інтенсивності (Ірак); позадержавний і субнаціональний збройний конфлікт низької інтенсивності (Туреччина); позадержавний збройний конфлікт низької інтенсивності (Ізраїль); інтернаціоналізований субнаціональний збройний конфлікт низької інтенсивності (Лівія); інтернаціоналізована громадянська війна (Сирія); велика інтернаціоналізована громадянська війна (Ємен). Насильницькі події в цих державах позначені саме терміном «збройний конфлікт», адже вони щорічно призводять до жертв у щонайменше 25 загиблих людей. У 2021 р. найбільше жертв

⁴¹ Ceretti V. Italy-Libya Memorandum of Understanding: An affront to the fundamental human rights of migrants, refugees, and asylum seekers. *Euro-Med Human Rights Monitor*. March 13, 2023. URL: <https://euromedmonitor.org/en/article/5561/Italy-Libya-Memorandum-of-Understanding:-An-affront-to-the-fundamental-human-rights-of-migrants,-refugees,-and-asylum-seekers> (date of access: 30.11.2023)

збройних конфліктів у країнах Північної Африки і Середнього Сходу спостерігалось в Ємені, Сирії та Іраку (Див. Додаток В)⁴².

Простежуючи основні зовнішньополітичні документи Італійської Республіки, можна зробити висновок, що Рим акцентує свою увагу на врегулюванні, насамперед, конфліктів у Лівії та Сирії, а також ізраїльсько-палестинського конфлікту⁴³. Збройні конфлікти в цих державах формують істотний вплив на архітектуру регіональної безпеки у Південному Середземномор'ї. Включно з цим, такі міжнародні конфлікти не дозволяють вповні розкрити потенціал економічного співробітництва Італії з країнами регіону, створюють перешкоди для безперервного і сталого постачання енергоресурсів з країн Північної Африки і Середнього Сходу, загрожують збільшенню потоків нелегальних мігрантів з нестабільних країн тощо.

Починаючи з 2011 р. події, відомі як «Арабська весна», призвели до серії конфліктів у багатьох країнах Північної Африки і Середнього Сходу. Найближче географічне розташування щодо Італії займає Лівія, а тому ситуація в цій державі викликає найбільше занепокоєння італійського політикуму. З 2011 р. в Лівії триває криза, спровокована розколом політичної єдності і прагненням окремих акторів отримати контроль над багатими на нафту родовищами. Основу політичної системи Лівії складають 2 кардинально протилежні суб'єкти — Уряд національної єдності (GNU) зі столицею в місті Тріполі, який підтримується ООН, а також Уряд національної стабільності (GNS). Останній, своєю чергою, отримує підтримку від Лівійської національної армії (LNA), очолюваної Халіфою Гафтаром⁴⁴.

Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії визначає низку ключових пунктів, які пояснюють італійську позицію щодо

⁴² Щорічник СІПРІ 2022: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. *Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру та Центр Разумкова*. Київ, 2023. С. 188-189. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2022_ukr.pdf (дата звернення: 25.11.2023)

⁴³ The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 52 p. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 01.09.2023)

⁴⁴ Conflict Barometer | 2022. *Heidelberg Institute for International Conflict Research*. 2023. 183 p.

врегулювання конфлікту у Лівії. Перш за все Італія віддана взаємодії з міжнародними організаціями, які беруть участь у розв'язанні конфлікту. Передусім, мова йде про ООН і Місію ООН у Лівії, що спрямована на встановлення миру і стабільності у державі. Разом з цим Рим враховує координацію зі своїми міжнародними партнерами, які можуть запропонувати шляхи відновлення політичної та інституційної стабільності Лівії, оголосити про конкретний механізм для проведення вільних демократичних виборів у країні. Наступна складова — це підтримка різноманітних зусиль на міжнародному рівні, які спрямовані на встановлення стабільності у Лівії. Як приклад італійське дипломатичне відомство наводить висновки Другої Берлінської конференції (23 червня 2021 р.) і Паризької конференції (12 листопада 2021 р.). До того ж, Італія схвалює рішення Спільної військової комісії 5+5 щодо забезпечення дотримання Угоди про припинення вогню (23 жовтня 2020 р.)⁴⁵. Якщо переглянути всі ці положення, стає зрозуміло, що Італія надає перевагу розв'язанню конфлікту у Лівії під егідою ООН та у тісному співробітництві з іншими міжнародними гравцями. Тим не менш, Рим зробив низку кроків, які демонструють не лише кооперативні, але й індивідуальні прагнення Італії зробити свій внесок у встановленні миру в Лівії.

На початку січня 2017 р. Італія була єдиною західною державою, яка наважилася відновити свою дипломатичну присутність у Лівії, відкривши посольство у Тріполі попри конфлікт всередині держави. Водночас, деякі міжнародні аналітики та оглядачі вдало зауважили, що тоді Італія пішла на такий крок у зв'язку з майбутньою виборчою кампанією в країні. Необхідність зміцнення дипломатичних відносин з Лівією була обумовлена прагненням італійських політичних еліт зміцнити контроль над міграційними потоками з Лівії, що вимагало на той час поновлення роботи посольства Італії в Тріполі. Колишній

⁴⁵ Лукашенко А. Лівія в геополітичних інтересах Італії на сучасному етапі. *Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини»*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. Вип. 8. С. 139-148.

міністр закордонних справ Італії Анджеліно Альфано охарактеризував цю подію як «великий жест дружби з лівійським народом»⁴⁶. Тим не менш, відкриття Італією посольства у Тріполі призвело до пожвавлення інтенсивності зв'язків лівійської та італійської сторін.

12-13 листопада 2018 р. в італійському місті Палермо було проведено міжнародну конференцію по Лівії. Основною задачею, яку Італія поставила перед собою, було підштовхнути ворогуючі лівійські сторони до діалогу, а також сформувати єдність між ключовими зовнішньополітичними акторами, які мають істотний вплив на конфлікт у Лівії. У Палермо вперше за тривалий час зібралися представники лівійського Уряду національної згоди (GNA) та LNA. На зустрічі також були присутні багато важливих держав, серед яких США, Італія, Франція, РФ, Туреччина, Єгипет та Катар. Ключовим досягненням конференції 2018 р. у Палермо стало принципове погодження присутніх сторін взяти участь у другій міжнародній конференції щодо Лівії у січні 2019 р. Попри дипломатичні здобутки, які проявилися внаслідок проведення цієї конференції, все ж таки міжнародні оглядачі та аналітики наголошують на тому, що деякі негативні аспекти зрештою переважали над позитивними. Так, через деякі розбіжності в італійсько-французьких відносинах Париж не брав безпосередньої участі при підготовці дипломатичного заходу, хоча і направив французького міністра закордонних справ до участі в головних заходах зустрічі. До того ж, коли турецьку сторону не допустили до зустрічі між представниками GNA і LNA, Фаезом аль-Сараджем і Халіфою Гафтаром відповідно, то турецька делегація вирішила залишити конференцію⁴⁷. Конференція у Палермо сигналізувала початок повернення Італії до врегулювання конфлікту в Лівії на міжнародному рівні. Хоча конференція сама по собі виявилася не настільки продуктивною, як цього хотіла італійська сторона,

⁴⁶ Ridgwell H. Italy Reopens Embassy in Libya With an Eye to Migrants, Russia. *Voice of America*. January 12, 2017. URL: <https://www.voanews.com/a/italy-reopens-embassy-in-libra-migrants-russia/3674715.html> (date of access: 28.11.2023)

⁴⁷ Monzani B. Getting it right: peacebuilding in Libya after Palermo. *Agency for Peacebuilding*. November 30, 2018. URL: <https://www.peaceagency.org/getting-it-right-peacebuilding-in-libya-after-palermo/> (date of access: 30.11.2023)

вона заклала фундамент для серії майбутніх переговорних процесів щодо лівійського питання.

Після того, як в квітні 2019 р. сили Халіфи Гафтара завдали удару по Тріполі стало зрозуміло, що започаткований на конференції у Палермо консенсус був недовготривалим. Тоді як Франція посилила підтримку LNA, Італія спробувала разом з іншими європейськими країнами віднайти шлях до припинення вогню та діалогу між сторонами конфлікту. У липні 2019 р. LNA бомбардувала лівійське місто Місурата, де був розташований італійський військовий шпиталь. Втім, впродовж тривалого часу Італія так і не оприлюднила офіційну позицію щодо ситуації, яка склалася. Лише через 2 тижні після ескалації конфлікту італійський прем'єр-міністр Джузеппе Конте заявив, що Італія не виступає конкретно ані на боці GNA, ані LNA, але беззаперечно підтримує лівійський народ⁴⁸. Слід констатувати, що така невизначеність похитнула довіру закордонних партнерів Італії щодо того, чи спроможна країна бути посередником у врегулюванні конфлікту в Лівії.

У квітні 2021 р. прем'єр-міністр Італії Маріо Драгі здійснив свій перший закордонний візит після вступу на посаду саме до Лівії. Водночас, слід врахувати й те, що ця поїздка відбулася менш ніж за місяць після того, як в березні 2021 р. у Лівії було сформовано Уряд національної єдності (GNU). На зустрічі італійський прем'єр-міністр відзначив, що Італія зацікавлена у відновленні Лівії та буде допомагати сприяти цьому процесу. Під час переговорів між італійською і лівійською стороною зачіпалися такі теми як відновлення повітряного простору Італії для лівійської авіації, а відтак і поновлення польотів між Лівією та Італією. Разом з цим державні діячі говорили про можливість спрощення процедури отримання лівійцями італійських віз, співробітництво в енергетичній та міграційній галузі, боротьбу з транснаціональною злочинністю та не тільки.

⁴⁸ Giampaolo M. How Italy was marginalised in Libya. *European Council on Foreign Relations*. January 17, 2020. URL: https://ecfr.eu/article/commentary_how_italy_was_marginalised_in_libya/ (date of access: 01.12.2023)

Сторони підкреслили, що дотримання угоди про припинення вогню в Лівії і ретельне спостереження за її виконанням є необхідною передумовою забезпечення стабільності у Лівії та початку тривалого процесу відбудови лівійської інфраструктури⁴⁹.

Експерт аналітичного центру ADASTRA, Олександр Булін, наголошує у своїй публікації на тому, що Італія з-поміж європейських держав більше за всіх залучена до лівійського конфлікту. Ключовими факторами, які викликають інтерес Італії в Лівії, виступають безперервне постачання лівійських енергоресурсів та недопущення біженців з цієї конфліктної зони на територію Італії. Автор підкреслює, що в другій половині 2020 р. Італія зменшила градус підтримки GNA на користь пошуку способів примирення з Халіфою Гафтаром. Причиною цього стала нафтова блокада LNA стратегічно важливих нафтових родовищ внаслідок їх взяття під контроль після наступу на Тріполі⁵⁰. Отже, на тлі продовження конфлікту в Лівії Італія намагається знайти оптимальне рішення, яке дозволить їй втриматися в регіоні на фоні збільшення ролі інших акторів міжнародних відносин. Водночас Рим просуває власні національні інтереси та шукає для себе в такій ситуації якнайбільші вигоди.

Не менш важливе місце у зовнішній політиці Італії посідає збройний конфлікт в Сирії. У 2011 р. в Сирії відбулися масові протести, на яких люди висловлювали невдоволення режимом президента Башара аль-Асада. Невдовзі ці протести фактично перетворилися на протистояння двох сил: сирійського уряду з одного боку, який підтримують Російська Федерація і Іран, та повстанських антиурядових груп з іншого боку, яких підтримують США, деякі європейські країни (Італія, Великобританія, Франція), держави Середнього Сходу (Королівство

⁴⁹ Zaptia S. Italian prime minister Draghi: Italy to contribute to the reconstruction of Libya. *LibyaHerald*. April 7, 2021. URL: <https://libyaherald.com/2021/04/italian-prime-minister-draghi-italy-to-contribute-to-the-reconstruction-of-libya/> (date of access: 30.11.2023)

⁵⁰ Булін О. Історія спроб та поразок врегулювання лівійського конфлікту. ADASTRA. 1 червня, 2023. URL: <https://adastra.org.ua/blog/istoriya-sprob-ta-porazok-vregulyuvannya-livijjskogo-konfliktu> (дата звернення: 03.12.2023)

Саудівська Аравія, ОАЕ, Туреччина, Йорданія). Включно з цим ускладнюють сирійський конфлікт періодичні військові операції Туреччини проти сирійських курдів, а також боротьба міжнародної коаліції з тероризмом, який в Сирії уособлює терористичне угруповання Ісламська держава. Станом на жовтень 2023 р. під контролем режиму Башара аль-Асада перебувало орієнтовно 70% території Сирії, і на цьому тлі він здобуває поступові успіхи у нормалізації відносин з країнами регіону⁵¹.

Італія вибудовує свою зовнішню політику щодо Сирії як правило самостійно. Це може бути зумовлено тим, що після «Арабської весни», коли сирійська криза тільки розгорталася, держави-члени ЄС не змогли знайти консенсусу у цьому питанні. Тріада Франції, Великобританії і Німеччини, яка тоді формувала так званий «локомотив» європейської інтеграції, мала дещо відмінні погляди на ситуацію, яка склалася у Сирії. Відповідно, Італії не залишалося іншого вибору окрім як впроваджувати власні політичні рішення для пошуку шляхів врегулювання сирійської кризи. На початку 2011 р. міністр закордонних справ Італії Франко Фраттіні здійснив дипломатичну поїздку до Сирії, де він зустрівся з Башаром аль-Асадом та іншими сирійськими політичними діячами в Дамаску. Ця зустріч ознаменувала чітке окреслення зовнішньої політики Італії в Сирії. В її основу лягли принципи демократизації, забезпечення стабільності в державі та недопущення втручання у Сирію ззовні. Коли посаду міністра закордонних справ Італії очолив Паоло Джентілоні, то він зауважив, що на відміну від деяких провідних акторів міжнародних відносин, які прагнуть до усунення Башара аль-Асада, Рим досить скептично ставиться до реалізації цього задуму. Це пояснюється тим, що існує ризик виникнення політичного вакууму в Сирії, який можуть потенційно заповнити терористичні рухи. Свого часу головний дипломат Італії фактично порівняв ситуацію в Сирії з Лівією, адже після повалення режиму

⁵¹ Conflict in Syria | Global Conflict Tracker. *Council on Foreign Relations*. October 17, 2023. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-syria> (date of access: 27.11.2023)

Муаммара Каддафі ситуація в Лівії є критичною. У зв'язку з цим первинна формула італійського бачення врегулювання конфлікту в Сирії полягала у політичному переході країни. Втім, перехідний період, за якого Башар аль-Асад рано чи пізно таки піде зі своєї посади, має бути повністю продуманим і логічно сконструйованим. Італійську позицію зі стабілізації ситуації в Сирії цілком підтримали США, Німеччина, Велика Британія і Туреччина⁵². З моменту перших масових протестів у Сирії минуло вже понад 10 років, але позиція Італії щодо сирійського питання станом на 2023 р. мало чим відрізняється від тієї, яку було офіційно оприлюднено після 2011 р.

Перед тим, як стати у 2022 р. прем'єр-міністеркою Італії, Джорджія Мелоні охарактеризувала свій підхід до ситуації в Сирії. Політикиня зауважила, що вона підтримує перебування сирійського президента Башара аль-Асада при владі. Політична партія «Брати Італії», представницею якої є Джорджія Мелоні, належить до правого політичного спектру. У своїх заявах прем'єр-міністерка Італії часто наголошує на необхідності присутності в Сирії деяких ключових суб'єктів, як-от Російської Федерації, оскільки вони відіграють важливу роль у внутрішньополітичному та зовнішньополітичному житті Сирії. Джорджія Мелоні висловлює підтримку нинішньому сирійському режиму і з огляду на те, що він намагається протидіяти ісламському екстремізму і тероризму загалом. Окрім цього, Мелоні і її найближче оточення переконані, що завдяки режиму Башара аль-Асада дотримуються права християн в регіоні Середнього Сходу⁵³. Відтак, італійсько-сирійські відносини на сучасному етапі тісно переплітаються з релігійним чинником, і до того ж є важливими в політико-дипломатичній площині.

Італійська позиція щодо конфлікту в Сирії є кардинально протилежною до поглядів, які встановилися в Європейському Союзі. Брюссель категорично

⁵² Italia e Siria: potenzialità e contraddizioni. Comitato Atlantico Italiano. Ottobre 17, 2015. URL: <https://www.comitatoatlantico.it/studi/italia-e-siria-potenzialita-e-contraddizioni/> (date of access: 01.12.2023)

⁵³ Mourad L. Italian rapprochement with al-Assad: backed by right-wing, constrained by West. *Enab Baladi*. March 24, 2023. URL: <https://english.enabbaladi.net/archives/2023/03/italian-rapprochement-with-al-assad-backed-by-right-wing-constrained-by-west/> (date of access: 01.12.2023)

відкидає можливість нормалізації відносин з режимом Башара аль-Асада, посилаючись на невиконання Сирією Резолюції №2254 Ради Безпеки ООН. Потепління у відносинах між Римом і Дамаском, яке щороку лише посилюється, може призвести до конфлікту між Італією та державами-членами ЄС, і, що важливіше — до непорозуміння з США і військово-політичним блоком НАТО, де Вашингтон є беззаперечним лідером. Зважаючи на це, Італія може дозволити собі розвивати білатеральні відносини з Сирією у дещо прихованому форматі. Таку політику Італія реалізовує наразі, до прикладу, втілюючи дипломатичні кроки під прикриттям гуманітарної складової. Італійська активістка і письменниця Франческа Скалінчі зазначила, що Італія може отримати значні вигоди від співробітництва з різноманітними гуманітарними організаціями, які є наближеними до Сирії. Так, до складу Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця входить Сирійський Червоний Півмісяць. Коли на початку 2023 р. Сирія переживала наслідки землетрусу в деяких регіонах країни, Італія скористалася нагодою і почала надавати Дамаску гуманітарну допомогу⁵⁴. Очевидно, що будь-яка гуманітарна допомога від італійської сторони прямо чи опосередковано вимагатиме консолідації зусиль з режимом Башара аль-Асада. У цьому, своєю чергою, і зацікавлена Італійська Республіка, аби в такий спосіб просувати свої інтереси у регіоні Середнього Сходу, де наявна висока концентрація інших міжнародних гравців.

13 липня 2023 р. у Бейруті італійський уряд і Програма розвитку ООН (ПРООН) погодили угоду про надання Італією 2 млн євро задля підтримки зусиль з відновлення та стійкості Сирії. Для цього обидві сторони затвердили створення Фонду стійкості для неурядових організацій. На церемонії підписання угоди були присутні постійний представник ПРООН в Сирії, Тимчасово повірений у справах Італії в Дамаску, а також керівник офісу Італійського агентства співробітництва в галузі розвитку для Лівану і Сирії. За результатами програми, що триватиме 18

⁵⁴ Ibidem.

місяців, орієнтовно 25 тис людей у Сирії матимуть можливості отримання доходу, більш доступні та якісні соціальні послуги тощо⁵⁵. Відтак, завдяки гуманітарному співробітництву і м'якій силі Італія посилює свій імідж як в Сирії, так і в регіоні Середнього Сходу. Це дозволяє державі не поступатися місцем іншим регіональним лідерам, як-от США та РФ, і до того ж розвивати відносини з Сирією поза безпековим виміром.

Інший міжнародний конфлікт, на необхідності врегулювання якого часто згадується у зовнішньополітичних стратегіях Італії, є ізраїльсько-палестинський конфлікт. Історія цього конфлікту походить ще з 1948 р., і стосується кризи довкола створення незалежної Палестинської держави. Спершу цей конфлікт перебував у стадії арабо-ізраїльського протистояння, проте з 1988 р. він здебільшого перейшов у фазу боротьби Ізраїлю з ХАМАСом та низкою інших терористичних угруповань, як-от Хезболла та Палестинський ісламський джихад. В контексті міждержавного протиборства ізраїльсько-палестинський конфлікт все ще існує, адже неврегульовані питання між Ізраїлем та Палестиною не зникли з порядку денного. Більше того, Ізраїль і досі має напружені відносини з Іраном, Ліваном та Сирією⁵⁶.

Періодично відбувається ескалація ізраїльсько-палестинського конфлікту, остання з яких трапилася на початку жовтня 2023 р., коли палестинське терористичне угруповання ХАМАС здійснило масові ракетні обстріли Ізраїлю. Офіційна позиція Італії щодо врегулювання конфлікту між Ізраїлем і Палестиною полягає у реалізації концепції «дві держави, два народи». Рим цілковито підтримує право Ізраїлю на самооборону, але при цьому аж ніяк не відхиляє необхідність створення незалежної Палестинської держави. В одному з останніх інтерв'ю на тематику ізраїльсько-палестинського конфлікту міністр закордонних справ та

⁵⁵ Government of Italy's Two Million Euro through UNDP to Support Resilience and Recovery Efforts in Syria. UNDP. July 13, 2023. URL: <https://www.undp.org/syria/press-releases/government-italys-two-million-euro-through-undp-support-resilience-and-recovery-efforts-syria> (date of access: 01.12.2023)

⁵⁶ Conflict Barometer | 2022. Heidelberg Institute for International Conflict Research. 2023. 183 p.

міжнародного співробітництва Італії Антоніо Таяні підтвердив, що італійська позиція в цьому питанні залишатиметься незмінною. Італія виступає за те, аби кордони Ізраїлю та Палестини були визначені під егідою ООН, а Єрусалим став спільною столицею для обох країн. Рим зацікавлений у тому, аби ізраїльсько-палестинський конфлікт не набув ширших масштабів, адже ризик його поширення на Іран чи Ліван становить серйозну небезпеку для всього Середнього Сходу. На цьому тлі важливо, щоб новий виток ескалації конфлікту не вийшов за межі обмеженої війни Ізраїлю проти ХАМАС. Слід підкреслити, що Італія так і не запровадила заборону на проведення пропалестинських мирних демонстрацій. Країна виступає проти насильницької діяльності терористів, проте підтримує як палестинський, так і ізраїльський народ. Правоохоронні органи Італії здійснюють посилений контроль за ситуацією в країні, передусім за місцями поклоніння ті зібрання ізраїльських громадян. Італійська розвідка спостерігає за ситуацією, аби не допустити дестабілізації ситуації, збільшення кількості нелегальних мігрантів тощо⁵⁷.

Італія розвиває білатеральні відносини як з Ізраїлем, так і з Палестиною. Вже багато років Рим співпрацює з палестинською стороною, зокрема здійснюючи італійську тренувальну місію «MIADIT PALESTINA». Станом на початок 2022 р. загалом було проведено 14 таких тренувальних місій. Так, у січні 2022 р. італійські карабінери, які фактично виконують функції військових поліцейських, прибули до Західного берегу. За дещо менше ніж 3 місяці італійські карабінери провели курси, які покликані навчити ключовим навичкам поліцейські сили під контролем Палестинської національної адміністрації. З-поміж іншого проведений італійцями інструктаж зачіпав низку важливих моментів, до числа яких входять боротьба з організованою злочинністю та наркоторгівлею, дотримання гендерної рівності і

⁵⁷ Tajani: «L'Italia è contro Hamas, non contro la Palestina. Ma Israele deve difendersi» (Il Messaggero). Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. Ottobre 16, 2023. URL: https://www.esteri.it/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/2023/10/tajani-litalia-e-contro-hamas-non-contro-la-palestina-ma-israele-deve-difendersi-il-messaggero-2/ (date of access: 26.11.2023)

верховенства права, захисту довкілля, навчання стрільбі тощо. Такі тренувальні місії дають значні успіхи. За результатами перших 13 місій «MIADIT PALESTINA» підготовку під керівництвом італійських спеціалістів пройшли вже орієнтовно 3800 представників поліцейських сил Палестини⁵⁸. Тренувальні місії «MIADIT PALESTINA» є лише одним зі способів зміцнення відносин між Італією та Палестинською національною адміністрацією.

Нормалізація відносин Ізраїлю з арабськими державами є новою тенденцією в контексті ізраїльсько-палестинського конфлікту, яка набирає все більше обертів. Одними з перших дипломатичні відносини з Ізраїлем встановили Єгипет і Йорданія. Після втілення в життя 15 вересня 2020 р. за посередництва США Авраамових угод перелік цих країн поповнили ОАЕ і Марокко. Судан, який хоч і брав участь в Авраамових угодах, у 2023 р. ще так і не встановив дипломатичні відносини з Ізраїлем. Деякі арабські держави розглядають можливість нормалізації відносин з Ізраїлем, проте переважна більшість країн не готові до такого кроку, оскільки переконані, що для цього Ізраїль повинен спершу відмовитися від окупації території Палестини та дотримуватися міжнародно визнаних кордонів 1967 р.⁵⁹

Офіційна позиція Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії полягає у тому, що країна підтримує підписання угод про нормалізацію відносин між Ізраїлем та вищезгаданими арабськими державами. Італійський політикум вважає, що подібні домовленості сприятимуть встановленню безпеки і довгострокового миру в регіоні Середнього Сходу. Разом з цим італійські державні посадовці наголошують на тому, що відносини Італії з Ізраїлем повинні будуватися на солідарності і дружбі. Сьогодні Італія співпрацює з

⁵⁸ MIADIT: the 14th training mission of the Carabinieri started. *Italian Defence Technologies*. February 10, 2022. URL: <https://www.italiandefencetechnologies.com/miadit-the-14th-training-mission-of-the-carabinieri-started/> (date of access: 27.11.2023)

⁵⁹ Duggal H. Map: Which MENA countries have diplomatic ties with Israel? *Al Jazeera*. September 15, 2023. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/15/map-which-mena-countries-have-diplomatic-ties-with-israel> (date of access: 27.11.2023)

Ізраїлем у багатьох сферах, які охоплюють сільське господарство, продовольчу безпеку, енергетичну галузь, штучний інтелект, безпеку кіберпростору і не тільки⁶⁰. Очевидним видається той факт, що Ізраїль є стратегічним партнером Італії в розширеному Середземноморському регіоні.

Сьогодні до переговорів про початок нормалізації відносин з Ізраїлем долучається все більше арабських держав. Втім, практичний досвід доводить, що такий процес є не завжди успішним. Так, в серпні 2023 р. прем'єр-міністр Ізраїлю Елі Коен повідомив, що він мав переговори з міністеркою закордонних справ Лівії Надждлою аль-Мангуш. Цікавим видається те, що ця зустріч проходила саме в Римі. Проте, незважаючи на перші кроки, на які пішли представники від Ізраїлю та Лівії, обом державам зрештою так і не вдалося дійти консенсусу щодо питання нормалізації і встановлення дипломатичних відносин. Коли лівійська громадськість дізналася про характер цієї зустрічі, по всій Лівії спалахнули масові протести. Вони призвели до того, що головна дипломатка Лівії була змушена залишити країну, обравши місцем для тимчасового перебування Туреччину. Одне з опитувань дослідницької мережі «Arab Barometer» переконливо вказує на тому, що Лівія наразі не готова співпрацювати з Ізраїлем. Зокрема, наголошується, що не більше 7% лівійців погоджуються за нормалізацію відносин країн арабського світу з Державою Ізраїль⁶¹. Беззаперечно, як і у випадку з попередніми переговорними процесами подібного типу, до зустрічі представників Ізраїлю та Лівії причетні Сполучені Штати Америки. Водночас в інформаційному просторі значення Італії в цьому процесі якщо не відсутнє, то йому приділяють щонайменше недостатньо належну увагу. По-перше, зустріч хоч і проходила у закритому форматі, але присутні на ній дипломати підтвердили, що вони зустрілися в столиці Італії. По-

⁶⁰ Seçkin B. Italy calls for resumption of peace process amid tensions between Israel, Palestine. *Anadolu Agency*. July 14, 2023. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/italy-calls-for-resumption-of-peace-process-amid-tensions-between-israel-palestine/2945422> (date of access: 27.11.2023)

⁶¹ Parker C., Hendrix S. Uproar over Libya-Israel meeting shows limits of regional normalization. *The Washington Post*. August 29, 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/29/libya-israel-protests-foreign-minister-meeting/> (date of access: 27.11.2023)

друге, варто наголосити, що Італія має доволі тривалі історичні зв'язки з Лівією. Наведені аргументи дають підставу припустити, що для проведення цієї зустрічі США, швидше за все, тривалий час комунікували з італійськими високопосадовцями. Попри те, що ця спроба зі встановлення передумов до початку нормалізації відносин лівійської та ізраїльської сторін зазнала невдачі, не варто виключати, що в середньостроковій перспективі Італія та США підйдуть до розв'язання цієї дилеми під іншим кутом зору.

Дослідниця Вашингтонського інституту близькосхідної політики Селін Уйсал підкреслює, що ескалація протистояння Ізраїлю і ХАМАС не настільки об'єднала європейську спільноту, як це сталося внаслідок вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. В одній з публікацій, яку оприлюднив аналітичний центр, авторка наводить думку, що європейським державам буде вкрай складно знайти точки дотику і чітко визначити стратегію щодо країн європейської політики сусідства. Як підкреслює дослідниця, Італія разом з Мальтою, Францією та Бельгією відноситься до групи країн, яка категорично відмовляється призупиняти фінансову допомогу Палестини на тлі нового витку конфлікту⁶². Влітку 2024 р. головні інституції ЄС, як-от Європейська Комісія, проведуть чергові вибори. Це може спричинити ще більший розкол європейської єдності щодо питання ізраїльсько-палестинського конфлікту. Втім, у той же час ця ситуація може створити стимул для врегулювання відносин, наприклад, між Італією та Францією. Ці країни мають свої розбіжності щодо багатьох питань в Південному Середземномор'ї, зокрема безпекових викликів та енергетичної стабільності.

Наведені факти і аргументи переконливо свідчать про те, що починаючи з XXI ст. Італія приймає активну участь задля розв'язання міжнародних конфліктів у Південному Середземномор'ї. Італійська позиція щодо конфліктів в Сирії та Лівії,

⁶² Uysal S. After Gaza, Recalibrated Prospects for a Geopolitical Europe. *The Washington Institute for Near East Policy*. October 30, 2023. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/after-gaza-recalibrated-prospects-geopolitical-europe> (date of access: 03.12.2023)

ізраїльсько-палестинського конфлікту вказує на те, що Рим готовий співпрацювати з усіма необхідними сторонами задля встановлення справедливості у регіоні.

2.3. Зусилля Італії в контексті забезпечення миру і стабільності в Північній Африці і Середньому Сході

Міжнародні конфлікти є не єдиним чинником, який спричиняє турбулентність в регіоні Південного Середземномор'я. У червні 2023 р. було оприлюднено новий Індекс крихкості держав. У ньому подано рейтинг країн, які очолюють різне місце залежно від рівня їх стабільності. Стабільність, своєю чергою, визначається такими показниками як наявність конфліктів, рівень інфляції, оцінка гуманітарної ситуації, кількість біженців і не тільки. Згідно зі звітом 2023 р. держави розширеного Середземноморського регіону переважно відносяться до нестабільних країн. Виняток становлять лише ОАЕ, Ізраїль, Оман, Катар та Кувейт, які в Індексі крихкості держав за 2023 р. визначені як стабільні країни⁶³. Італія вважається стабільною країною, а тому вона цілком може поділитися власним досвідом з тими державами, де безпекова ситуація не є досконалою.

Італійська Республіка долучається до миротворчої діяльності ООН в розширеному Середземноморському регіоні. В Італії розташовано декілька структур, завдяки яким Рим покращує свої вміння і навички в цій сфері. Наприклад, в італійському місті Бриндізі знаходиться база матеріально-технічного забезпечення ООН, що дозволяє здійснювати інформаційну і телекомунікаційну підтримку миротворчих операцій під егідою Організації Об'єднаних Націй. Разом з цим в італійському місті Віченца знаходиться Центр передового досвіду для підрозділів поліції стабільності (CoESPU). Завдяки цьому центру поліцейські підрозділи, які в подальшому будуть залучені до миротворчих операцій ООН,

⁶³ Fragile States Index 2023 – Annual Report. *The Fund for Peace*. June 14, 2023. 62 p. URL: https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf (date of access: 29.11.2023)

можуть пройти ретельну підготовку⁶⁴. Італія приймає участь у різноманітних миротворчих операціях ООН, і в деяких з них навіть очолює лідерські позиції.

Тимчасові сили ООН у Лівані (UNIFIL) є однією з миротворчих місій ООН, де Італія проявляє свою активність. UNIFIL було створено ще у 1978 р. для забезпечення виходу Ізраїлю з території Лівану та встановлення миру у регіоні. На фоні безпекових викликів, які розгорталися в Середньому Сході, миротворчим силам ООН часто доводилося адаптуватися та коригувати свої дії, враховуючи ситуацію. Відтак, з 2006 р. UNIFIL здійснює спостереження за припиненням бойових дій, допомагає збройним силам Лівану на півдні країни, а також координує гуманітарну безпеку населення⁶⁵. Отже, UNIFIL спершу була дотичною до арабо-ізраїльського, а нині — ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Італія вже тривалий час надає своїх військовослужбовців для роботи UNIFIL. Станом на 2 листопада 2023 р. кількість італійських військовослужбовців у цій місії складала 1062 особи, і за цим показником Італія поступається виключно Індонезії (1229 військовослужбовців). Загалом кількість контрибуторів в складі UNIFIL на початку листопада 2023 р. сягала 47 країн. Після Італії найбільший внесок у функціонування цієї миротворчої місії зробили Малайзія (1046 військовослужбовців), Індія (890), Гана (877), Непал (872). Характерно, що Італія випередила абсолютно всі європейські країни, які приймають участь в UNIFIL, передусім Францію (742) та Іспанію (658)⁶⁶. В рамках миротворчої місії UNIFIL Італія успішно виконує взяті на себе зобов'язання. Країна неодноразово демонструвала свою відкритість та прагнення допомогти цивільному населенню. Так, на початку 2020 р. завдяки італійському контингенту на півдні Лівану було

⁶⁴ UN: Italy's role in peacekeeping. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/organizzazioni_internazionali/onu/onu_ruolo_italia_nel_peacekeeping/ (date of access: 27.11.2023)

⁶⁵ UNIFIL. United Nations Peacekeeping. URL: https://peacekeeping.un.org/en/mission/unifil?_gl=1*16lgodt*_ga*MTQ4OTMwOTEwLjE3MDEwODAxNjQ.*_ga_TK9BQL5X7Z*MTcwMTA4MzExNS4xLjAuMTcwMTA4MzExNS4wLjAuMA (date of access: 27.11.2023)

⁶⁶ UNIFIL Troop-Contributing Countries. UNIFIL. URL: <https://unifil.unmissions.org/unifil-troop-contributing-countries> (date of access: 27.11.2023)

завершено 2 проекти, що передбачали підтримку ліванських дитячих будинків. В одному з них було повністю збудовано комп'ютерну кімнату, тоді як інший отримав необхідні меблі та обігрівачі. При цьому обидва проекти за своєю вартістю були досить дорогими, адже коштували 14 тис і 6 тис доларів відповідно. Крім цього, на початку пандемії COVID-19 італійські миротворці надали засоби індивідуального захисту для ліванських громад⁶⁷. Присутність італійського контингенту в Лівані яскраво показує те, що Італія готова зміцнювати стабільність у Південному Середземномор'ї не лише на декларативному рівні, а й на практиці.

Ціла низка різноманітних безпекових викликів в регіоні Північної Африки і Середнього Сходу у XXI ст. пов'язана з Іраком. Наслідки вторгнення Іраку в Кувейт у 1990 р., а згодом й війна в Іраку у 2003 р. залишили свій слід на цій арабській країні. Італія має тривалу історію відносин з Іраком, які залежали передусім від двох вищезгаданих подій. У липні 2003 р. Рим приймав участь у спеціальній місії з розбудови потенціалу і підтримання миру на півдні Іраку, яка мала кодову назву «Antica Babilonia». На той час кількість італійського контингенту в Іраку складала близько 3 тис осіб. Військовослужбовці Італії діяли разом з місцевою владою та силами міжнародної коаліції, щоб забезпечити порядок та стабільність в Іраку. У 2014 р., коли Ісламська держава заявила про себе на весь світ, Італія долучилася до глобальної коаліції для боротьби проти терористичного угруповання. Внесок Італії став у нагоді, коли коаліційні сили почали діяти: Рим надавав суттєву підтримку і в повітрі, і на землі. До того ж, Італія сприяла навчанню як іракських, так і курдських сил безпеки, аби ті мали змогу якісніше боротися з проявами тероризму в країні. Особливо помітною

⁶⁷ Italian Contingent offers support to host communities. UNIFIL. May 8, 2020. URL: <https://unifil.unmissions.org/italian-contingent-offers-support-host-communities> (date of access: 27.11.2023)

італійська діяльність проти Ісламської держави виявилася у 2017 р., адже саме тоді завдяки участі Італії від терористів було звільнено іракське місто Мосул⁶⁸.

У травні 2022 р. Італія перейняла на себе командування місією НАТО в Іраку. Її було засновано ще у 2016 р. на черговому на саміті НАТО, де країни-члени Альянсу погодилися підтримувати Багдад на тлі зростання терористичної загрози. В основу цієї небойової місії покладено зміцнення іракських сил безпеки та державних інституцій, аби запобігти в такий спосіб активізації терористичних рухів в Іраку, передусім Ісламської держави. Відтак, командування місією НАТО в Іраку перебрав на себе генерал-майор італійської армії Джованні Марія Яннуччі. Зважаючи на це, колишній італійський міністр оборони Лоренцо Гуеріні відзначив, що така подія «підтверджує досконалість збройних сил Італії на міжнародному рівні»⁶⁹. Разом з цим участь Італії у Місії НАТО в Іраку засвідчує готовність країни співпрацювати в цій галузі з міжнародними організаціями.

Окрім участі у місії НАТО в Іраку, Італія також здійснює національний внесок у міжнародну коаліцію для боротьби з Ісламською державою. Зокрема, Італія проводить операцію «Prima Parthica». Вона розрахована на італійську присутність як в самому Іраку, так і на контроль за ситуацією в Іраку в його найближчому оточенні. Усього кількість військовослужбовців, які беруть участь в операції «Prima Parthica», нині нараховує близько 430 солдатів повітряного командування національного контингенту Італії (ITNCC AIR) та приблизно 300 солдатів сухопутного командування національного контингенту Італії (ITNCC LAND). Діяльність італійського контингенту в Іраку сконцентрована переважно на 2 ключових містах. Йдеться про Багдад, столицю країни, а також Ербіль, важливе місто автономного регіону Курдистан. В рамках операції «Prima Parthica» Італія

⁶⁸ Salesio Schiavi F. Italy and the “New” Iraq: the many dimensions of a successful partnership. *Italian Institute for International Political Studies*. March 17, 2023. URL: <https://www.ispionline.it/en/publication/italy-and-the-new-iraq-the-many-dimensions-of-a-successful-partnership-121530> (date of access: 25.11.2023)

⁶⁹ Italy Assumes Command of NATO Mission-Iraq. Ministero della Difesa. May 10, 2022. URL: https://www.difesa.it/EN/Primo_Piano/Pagine/Italy-Assumes-Command-of-NATO-Mission-Iraq.aspx (date of access: 24.11.2023)

займається навчанням іракських поліцейських сил та курдських сил безпеки. При цьому більше ніж 48 тис солдатів при курдському Міністерстві внутрішніх справ та Міністерстві у справах Пешмерга були навчені та підготовлені завдяки італійському персоналу. Операція «Prima Parthica» поширюється і на сусіднього до Іраку Кувейту. Там також діє ITNCC AIR, а військово-повітряна база Алі Аль-Салем дозволяє італійському контингенту здійснювати з території Кувейту моніторинг, збір даних і розвідку ситуації на півдні Іраку⁷⁰.

У той час як терористичні організації діють переважно на суші, морське піратство є актуальною загрозою на морі. Італія докладляє зусиль для боротьби з цим викликом в Південному Середземномор'ї. Зокрема, один з таких випадків, який за своєю сутністю можна прирівняти до морського піратства, стався влітку 2023 р. Тоді вантажне судно «Galata Seaways», екіпаж якого відповідав за транспортування автомобілів з Туреччини до Франції, захопили мігранти, які нелегально перебували на борту цього судна і хотіли дістатися Європи. Кількість виявлених мігрантів становила 15 осіб, вони мали при собі холодну зброю і намагалися захопити членів екіпажу. 9 червня 2023 р. військово-морські сили Італії провели спеціальну операцію, в ході якої були залучені гелікоптери ВМС Італії, а сили спеціального призначення взяли ситуацію під контроль. Як наслідок, вантажне судно було відправлено у неапольський порт⁷¹. Не дивлячись на те, що морське піратство є не настільки поширеною загрозою порівняно з тероризмом, Італія аж ніяк не може виключати можливість повторення подібних інцидентів у майбутньому.

Італійські зусилля задля встановлення стабільності в розширеному Середземноморському регіоні втілюються не тільки через військову присутність

⁷⁰ Op. Prima Parthica, contributo nazionale. Ministero della Difesa. URL: https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Prima_Parthica/Pagine/contributo_nazionale.aspx (date of access: 25.11.2023)

⁷¹ O'Reilly T. Piracy on the Med: Migrants Hijack Turkish Ship Off Italian Coast. *The European Conservative*. June 13, 2023. URL: <https://europeanconservative.com/articles/news/piracy-on-the-med-migrants-hijack-turkish-ship-off-italian-coast/> (date of access: 01.12.2023)

чи матеріально-технічне оснащення. Сюди також входить серія діалогів і переговорних процесів, що торкаються найбільш проблемних регіональних питань. До прикладу, в січні 2018 р., коли Італія головувала в Організації з безпеки та співробітництва в Європі, завдяки італійським зусиллям у Римі було організовано Міжнародну конференцію з питань відповідальності держав, інституцій та окремих осіб у боротьбі з антисемітизмом у зоні відповідальності ОБСЄ. Тематика заходу стосувалася індивідуальної і колективної відповідальності за прояви антисемітизму. Символічно, що Італія оголосила про проведення цієї конференції наприкінці січня, фактично відразу після того, як весь світ вшановує Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Відтак, Римська конференція з питань антисемітизму стала майданчиком, на якому сторони активізували процес обговорення проблеми антисемітизму на регіональному рівні. Важливо розуміти, що ця дискусія стосувалася не тільки дискримінації євреїв, але й також мусульман та християн⁷². Отже, Італія є безумовно відданою налагодженню міжцивілізаційного діалогу, аби не допустити розвиток соціальної напруги, який часто має місце у відносинах Ізраїлю з арабськими країнами, а подекуди навіть з державами Заходу.

Відтак, проблема встановлення регіонального миру і стабільності в Південному Середземномор'ї не зникає з італійського порядку денного. Італія приймає участь в ініціативах, які сприяють протидії тероризму та іншим загрозам у регіоні. Країна є залученою до низки міжнародних миротворчих місій та регіональних місій. Водночас Рим періодично проводить заходи, які спрямовані на усунення расової та інших видів дискримінації, що можуть призвести до спалахів насильства і порушення прав людини.

⁷² Rome International Conference on the Responsibility of States, Institutions and Individuals in the Fight against Anti-Semitism in the OSCE Area. OSCE. URL: <https://www.osce.org/chairmanship/368071> (date of access: 28.11.2023)

Висновки до розділу 2

Таким чином, безпековий фактор відіграє надзвичайно важливу роль у відносинах Італії з країнами Південного Середземномор'я. Найбільш нагальним безпековим викликом, з яким Рим сьогодні зіштовхується, є нестабільність міграційних потоків. Італія разом з державами-членами ЄС та у тісному співробітництві з країнами Північної Африки і Середнього Сходу намагається регулювати це питання, аби не допустити надмірної кількості нелегальних мігрантів на своїх кордонах, як це сталося у 2014-2016 рр. Міграційна політика Італії традиційно носить стримувальний характер, що можна чітко помітити на прикладі співпраці з Лівією та укладеному у 2017 р. італійсько-лівійському меморандумі про взаєморозуміння.

Іншими викликами, які подекуди виходять за межі суто регіональної безпеки, є наявність в багатьох державах Північної Африки і Середнього Сходу збройних конфліктів. Міжнародні конфлікти, своєю чергою, часто асоціюються в цих державах з іншими труднощами. Серед них варто перелічити тероризм, торгівлю людьми, контрабанду, морське піратство, міжцивілізаційні розбіжності і не тільки. Італія спрямовує свої зусилля на боротьбу з цими проблемами. Рим не виключає кооперацію в більшості з цих питань з міжнародними організаціями, про що свідчить італійський досвід роботи в миротворчій місії UNIFIL і участь Італії в Місії НАТО в Іраку. Зважаючи на це, Італія робить вагомий внесок у зміцнення регіональної архітектури безпеки.

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА У ВІДНОСИНАХ ІТАЛІЇ З КРАЇНАМИ ПІВДЕННОГО СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я

3.1. Торговельно-економічні відносини Італії з державами Південного Середземномор'я

Впродовж всього XXI ст. Італія тісно співпрацює з країнами Південного Середземномор'я в економічному плані. Економічні відносини між сторонами часто носили обмежений характер, зважаючи на нестабільність в сфері економіки, або через інші події, які так чи інакше на неї впливали. Зокрема, глобальна фінансова криза 2008 р., події «Арабської весни» 2010-2011 рр., пандемія COVID-19 не дозволили розвивати економічні амбіції Італії у регіоні в повному обсязі. Лише після завершення пандемії торговельно-економічні відносини між Італією та Південним Середземномор'ям почали активізуватися.

Рим вбачає у розширеному Середземноморському регіоні значний потенціал і можливості, завдяки яким Північна Африка і Середній Схід можуть перетворитися на глобальний економічний хаб. Інфраструктура і мережа регіону дозволяють підтримувати зв'язок з багатьма країнами світу. Суецький канал і новий китайський «Шовковий шлях» виводять цей регіон на глобальний рівень⁷³. Така ситуація має свої переваги та недоліки, які розуміють італійські державні посадовці. З однієї сторони, глобалізаційні процеси дозволили зміцнити економічний потенціал країн Південного Середземномор'я, посилити їх конкурентоспроможність на світовому ринку, а також покращити торговельні відносини з іншими державами, включно з Італією. З іншої сторони, все більше країн зацікавлені у тому, аби підтримувати економічні зв'язки з країнами Північної Африки і Середнього Сходу і в такий спосіб посилювати сфери свого впливу. Це можна чітко простежити на прикладі Китаю, економічне домінування якого щороку стрімко зростає. Отже, підвищуються ризики того, що Італія може

⁷³ The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 52 p. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 06.11.2023)

втратити свої позиції у розширеному Середземноморському регіоні, якщо не буде докладати зусиль для розвитку торговельно-економічних відносин.

Можна констатувати, що Італія займає привілейоване становище, коли йдеться про економічні зв'язки з її південними сусідами. Завдяки географічному положенню Рим може безперешкодно розвивати торгівлю з іншими державами через середземноморський басейн. До того ж, є ще одна, однак більш прихована особливість економічної діяльності Італії, якій не приділяється належної уваги в науковому дискурсі чи засобах масової інформації. Справа в тому, що економічна політика Італії в регіоні Південного Середземномор'я значною мірою отримує успіхи завдяки м'якій силі. Так, у рейтингу Brand Finance Global Soft Power 30 Італійська Республіка очолила 9 місце. Одним з ключових факторів, завдяки яким Італія посідає це місце, є її культурна та історична спадщина, що поступається місцем лише Греції і Єгипту. Тут варто враховувати і низку інших чинників. Так, італійська кухня є однією з найпопулярніших в усьому світі, а розвинений туристичний сектор дозволяє щороку приймати велику кількість іноземців, які прагнуть відвідати країну. У цьому ж рейтингу також присутній критерій, за яким оцінено ефективність італійської торгівлі та бізнесу. Наголошується, що Італія зберігає тут високі показники, і її випереджають виключно США і Японія⁷⁴. В цьому контексті очевидним видається те, що при проведенні різноманітних бізнес-форумів, економічних, торговельних, фінансових чи інвестиційних програм з країнами Південного Середземномор'я Італії досить вигідно враховувати всі елементи її м'якої сили. Завдяки ним Італія може не лише зберегти свою репутацію в Північній Африці і Середньому Сході, але й намагатися конкурувати з такими економічними гігантами як США чи Китай.

Економічна політика Італії значною мірою орієнтується на Сполучені Штати Америки і Європейський Союз. Втім, зважаючи на тісні культурні та історичні

⁷⁴ Pizzo M. Insights on Italy: Rich heritage boosts Soft Power, while governance and education lag behind. *Brand Finance*. March 2, 2023. URL: <https://brandfinance.com/insights/insights-on-italy> (date of access: 21.11.2023)

зв'язки, Рим проявляє свої економічні інтереси і в країнах Північної Африки та Середнього Сходу. Італія позиціонує себе як міст між країнами Південного Середземномор'я і країнами Заходу, а тому різним чином намагається усунути будь-які політичні та цивілізаційні розбіжності. Результатом такої політики є те, що в усіх можливих сферах співробітництва Італія максимізує як власні вигоди, так і переваги, які від такої кооперації можуть отримати її партнери. Це чітко простежується в енергетичній політиці Італії, адже від неї країна отримує значні економічні дивіденди. До прикладу, у той час як Алжир, Лівія та Єгипет постачають Італії необхідні їй природні ресурси, від яких вона залежить, італійські енергетичні компанії активно співпрацюють з цими країнами, діляться власним досвідом у розбудові відповідної інфраструктури і видобутку природних ресурсів⁷⁵. Природно, що така взаємовигідна кооперація сприяє покращенню іміджу Італії за кордоном, а також викликає інтерес інших держав до активізації співробітництва на таких самих засадах.

Ситуація в країнах Північної Африки і Середнього Сходу дещо відрізняється від інших регіонів світу, і для здійснення успішних економічних зв'язків Італії необхідно враховувати багато факторів. Так, за даними Світового банку населення цього регіону у 2022 р. становило понад 493 млн осіб, тоді як річний приріст населення складав 1,5%. Коефіцієнт бідності, за якого люди отримують не більше 2,15 доларів за добу, у 2018 р. перебував на рівні близько 9,6%. Водночас у 2022 р. ВВП регіону складав 4,41 трлн доларів, тоді як прямі іноземні інвестиції становили 2% від ВВП. У 2022 р. рівень інфляції в країнах регіону складав майже 5%, а загальний рівень безробіття становив 9,6% від усієї робочої сили⁷⁶. Економічна ситуація в країнах Північної Африки і Середнього Сходу є доволі диференційованою. Становище якоїсь однієї держави може бути набагато гіршим,

⁷⁵ Colombo M., Vignoli V. Italy in the Eastern Mediterranean: Between Continuity and New Challenges. *Italian Institute for International Political Studies*. September 9, 2020. URL: <https://www.ispionline.it/en/publication/italy-eastern-mediterranean-between-continuity-and-new-challenges-27357> (date of access: 06.11.2023)

⁷⁶ Middle East & North Africa | Data. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/country/ZQ> (date of access: 19.11.2023)

ніж в іншій. Тим не менш, розширений Середземноморський регіон складається з великої кількості робочої сили, яка має стимул до того, аби працювати і покращити свій економічний стан. Італія також долучається до того, аби різними способами поліпшити ситуацію в цьому регіоні і отримати від цього додаткові вигоди.

Для надання раціональної оцінки торговельно-економічних відносин Італії з країнами Південного Середземномор'я доцільно порівняти, як змінилася їхня динаміка за останній час. Згідно з даними, які наводить Національний інститут статистики Італії (Istat), у березні 2022 р. торгівля Італії з країнами південного Середземномор'я виглядала наступним чином (перше значення — це частка того, скільки відсотків Італія експортувала, друге значення — це частка того, скільки відсотків Італія імпортувала): Північна Африка — 2,3% та 3,8%, країни Середнього Сходу — 3,6% та 4,6%. Разом з цим Istat відмежовує від цих регіонів дані, які стосуються Туреччини — 1,8% та 2,1%, і Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) — 3% та 5,3%. У той же час торгівля Італії з усіма 27 державами-членами Європейського Союзу склала орієнтовно 52,3% та 56,7%, з Росією — 1,5 та 3,7% (див. Додаток Г)⁷⁷. Проаналізувавши аналогічні дані Istat за вересень 2023 р., ситуація виглядала так: країни Північної Африки становили 2,4% та 5,5%, країни Середнього Сходу — 3,8% та 6,6%, Туреччина — 2,1% та 1,9%, ОПЕК — 3,1% та 7,3%, усі 27 держав-членів ЄС — 52,8% та 51,3%, Росія — 0,9% та 4,1% (див. Додаток Г)⁷⁸. Беручи до уваги те, що лише кілька держав розширеного Середземноморського регіону є членами ОПЕК, можна з впевненістю сказати, що і навесні 2022 р., і восени 2023 р. частка експорту Італії до країн Північної Африки та Середнього Сходу становила менше 10% від її загального обсягу. Водночас за цей самий період Італія суттєво більше імпортувала з Північної Африки і Середнього Сходу. Отже, мінімальні зрушення в динаміці італійської торгівлі за

⁷⁷ Foreign trade and import prices. *Istat*. March, 2022. 15 p. URL: https://www.istat.it/it/files//2022/05/Foreign-trade-and-Import-prices_March2022.pdf (date of access: 21.11.2023)

⁷⁸ Foreign trade and import prices. *Istat*. November 16, 2023. 15 p. URL: <https://www.istat.it/it/files//2023/11/Foreign-trade-and-Import-prices-September2023.pdf> (date of access: 22.11.2023)

цей період таки відбулися, і в перспективі така економічна картина може поступово покращитися у майбутньому. Повільне, але наявне зменшення темпів економічного співробітництва Італії з Російською Федерацією зрештою призвело до посилення торговельно-економічних зв'язків з країнами Заходу та розширеного Середземноморського регіону.

У січні 2023 р. Італійське торгове агентство (ІТА) презентувало звіт під назвою «Еволюція зовнішньої торгівлі за сферами та секторами», де в одному з підрозділів йдеться про Північну Африку і Середній Схід. У цьому звіті зазначено, що найбільш динамічна економічна ситуація у регіоні є характерною для Єгипту, Ізраїлю, ОАЕ і Саудівської Аравії. Незважаючи на економічний шок, викликаний спершу пандемією COVID-19, а згодом російсько-українською війною, ці держави змогли швидше адаптуватися до таких глобальних викликів. Високу присутність на ринках країн Північної Африки і Середнього Сходу у період з 2016 по 2021 рр. продемонстрував Китай. Інші країни, такі як Туреччина і Франція, змогли зберегти свою частку у регіоні. У звіті ІТА увагу акцентовано і на тому, що частка Італії, США та Індії в регіоні відзначилася суттєвим падінням. Тим не менш, розширений Середземноморський регіон пропонує безліч перспектив для італійського бізнесу і компаній⁷⁹. Поява нових регіональних гравців у Південному Середземномор'ї, а відтак і посилення економічної конкуренції, прискорили зусилля італійської дипломатії зі зміцнення відносин з країнами Північної Африки і Середнього Сходу.

У своїх зовнішньополітичних стратегіях Італія все більше наголошує на необхідності популяризації власного іміджу за кордоном, і різноманітними способами нагадує про це у багатьох країнах. Наприкінці 2021 р. Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва разом з ІТА запустили нову брендингову кампанію — «Italy is simply extraordinary: beIT». Цікавим видається

⁷⁹ Evoluzione del commercio con l'Estero per aree e settori. Italian Trade Agency. Gennaio, 2023. 122 p. URL: https://www.ice.it/it/sites/default/files/inline-files/RapportoICE_2023_07web_1.pdf (date of access: 19.11.2023)

те, що ця кампанія покладається головним чином саме на економічний фактор. Її основу складає просування бренду «Made in Italy» («Зроблено в Італії»), що спрямований на підтримку італійського експорту та інтернаціоналізацію національної економічної системи. Брендінгову кампанію було розділено на 2 етапи. Перший етап тривав з 29 листопада 2021 р. до березня 2022 р. Він характеризувався тим, що Італія презентувала ті цінності, які їй притаманні, як-ось традиції, креативність, інновації, різноманітність, стиль та пристрасть. Другий етап проходив з березня 2022 р. і тривав майже до завершення 2022 р. На цьому етапі акцент було зроблено на цільових кампаніях, що спрямовані на просування виробничих ланцюгів «Made in Italy»⁸⁰. Попри глобальний характер брендінгової кампанії «Italy is simply extraordinary: beIT», ініціатива продемонструвала, передусім, країнам Південного Середземномор'я ключові можливості та перспективи поглиблення економічної кооперації з Італією.

Слід зауважити, що стратегії Італійської Республіки в Середземному морі наголошують на важливості не тільки бренду «Made in Italy», але й бренду «Made with Italy» («Зроблено з Італією»). Ця ідея впроваджується у вигляді зміцнення співробітництва з країнами Південного Середземномор'я в таких галузях як агропромисловість, логістика та інфраструктурні проєкти, відновлювані джерела енергії, туризм, інноваційні технології, ноу-хау тощо. Стратегічне значення посідають також системи енергетичних і телекомунікаційних мереж, за допомогою яких Рим зближує північний та південний береги Середземномор'я на практиці⁸¹.

За останні роки Італія створила передумови, які формують сприятливий інвестиційний клімат та бажання інших країн до поглиблення економічного співробітництва. Все більше фірм, компаній та підприємств вкладають інвестиції в

⁸⁰ Italy is simply extraordinary: beIT – nation branding campaign to promote 'Made in Italy'. Ambasciata d'Italia Riad. December 8, 2021. URL: https://ambriad.esteri.it/en/news/dall_ambasciata/2021/12/italy-is-simply-extraordinary-beit-2/ (date of access: 06.11.2023)

⁸¹ The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 52 p. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 06.11.2023)

Італію, про що свідчать останні успішні результати деяких країн розширеного Середземноморського регіону. Один з таких прикладів — компанія Lulu Group International, яку було створено у 1995 р. в ОАЕ. У 2020 р. ця компанія обрала для інвестицій Ломбардію, а точніше Malpensa World Trade Center, оскільки сприйняла це місце як оптимальний центр для складу продуктів харчування і напоїв. Вибір компанії впав на Італію, адже країна славиться своєю продукцією харчових виробів та кулінарними традиціями на весь світ, а також гарантує стандарти якості та безпеки⁸². Інший приклад — турецька компанія Desa, заснована у 1972 р. Ця компанія спеціалізується на виробництві та продажі шкіряного одягу, сумок, аксесуарів тощо, і в цій сфері вважається однією з найбільших в Туреччині. У 2022 р. Desa оголосила про відкриття свого заводу в італійському регіоні Тоскана. Що цікаво, орієнтовно 70% шкіряних сумок, які виготовляє ця компанія, експортуються Туреччиною саме до Італії⁸³.

Очоливши посаду прем'єр-міністерки Італії восени 2022 р., Джорджія Мелоні наголосила на необхідності посилення економічних зв'язків Італії з державами Затоки. Пріоритетне значення для Італії в цьому регіоні займає, передусім, активізація торговельно-економічних відносин з Королівством Саудівська Аравія. Так, товарообіг між Італією і КСА у 2022 р. сягнув 11,5 млрд євро. До того ж, на початку вересня 2023 р. у Мілані відбувся саудівсько-італійський інвестиційний форум. За результатами цього форуму міністр промисловості Італії, Адольфо Урсо, заявив, що для інвестування власного фонду «Made in Italy» Рим буде залучати капітальні фонди країн Затоки, одним з яких є Фонд державних інвестицій Саудівської Аравії. Він також додав, що впровадження

⁸² Lulu Group creates a hub for the export of Italian products (2020). Italian Trade Agency. URL: <https://www.ice.it/en/invest/page/lulu-group-creates-hub-export-italian-products-2020> (date of access: 19.11.2023)

⁸³ DESA opens a new production unit in Tuscany (2022). Italian Trade Agency. URL: <https://www.ice.it/en/invest/success-stories/aerospace> (date of access: 19.11.2023)

іноземних інвестиційних програм в Італії складатиме суму у щонайменше 1,1 млрд доларів⁸⁴.

Економічна ситуація в країнах Північної Африки і Середнього Сходу залежить від багатьох факторів, деякі з яких є непередбачуваними та різними за масштабами. В одному зі звітів Світового Банку, опублікованого у жовтні 2023 р., зазначається, що стихійні лиха і природні катастрофи несуть макроекономічні наслідки для країн регіону. Так, 8 вересня 2023 р. у Марокко стався землетрус магнітудою 7 балів, а 10-11 вересня 2023 р. Лівія не могла оговтатися від повеней у деяких регіонах країни. Результатом цих надзвичайних ситуацій стали значні економічні втрати і ускладнення соціальної ситуації: людські жертви, внутрішні переміщення людей, пошкодження інфраструктури, потреба в отриманні гуманітарної допомоги від інших країн тощо⁸⁵. Італія неодноразово демонструвала, що вона готова швидко відреагувати на будь-які виклики та надати економічну і гуманітарну підтримку країнам, які її потребують. Зокрема, за сприяння Міністерства закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії в лютому 2023 р. Туреччина та Сирія отримали від італійської сторони допомогу, аби ці країни могли легше впоратися з наслідками руйнівного землетрусу. Італійське агентство зі співробітництва в галузі розвитку відреагувало на заклики Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця і виділило 1,75 млн євро для підтримки обох країн (1 млн євро отримала турецька сторона, 750 тис євро — сирійська). Разом з цим слід відзначити, що Італія

⁸⁴ Italy eyes investments from PIF, other Gulf funds. *Arab News*. September 4, 2023. URL: <https://www.arabnews.com/node/2367036/business-economy> (date of access: 20.11.2023)

⁸⁵ Gatti R., Lederman D., Elmallakh N., Torres T., Silva J., Lotfi R., Suvanov I. Balancing Act: Jobs and Wages in the Middle East and North Africa When Crises Hit. World Bank. October 2023. 68 p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/6188e5e6-1432-4f18-bfd9-2d6fc24eeb07/content> (date of access: 07.11.2023)

входить до переліку 10 найбільших платників Центрального фонду реагування на надзвичайні ситуації ООН (UNCERF)⁸⁶.

Досить часто нестабільна безпекова ситуація відштовхує бажання урядів країн співпрацювати з тими державами, які потерпають від міжнародних конфліктів. Італія ж приділяє увагу таким країнам і намагається знайти оптимальні рішення, які у перспективі можуть виправдати свою вартість та бути вигідними в майбутньому. До прикладу, незважаючи на те, що після подій «Арабської весни» Лівія і досі перебуває в стані політичної кризи, Італія розглядає цю державу як важливого економічного партнера і готова співпрацювати з лівійським урядом на рівноправних умовах. У липні 2017 р. у місті Агрідженто відбувся перший італійсько-лівійський економічний форум за участі міністра закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії Анджеліно Альфано і віце-прем'єр-міністра Лівії Ахмеда Майтіка. Мета цього форуму полягала у тому, аби попередньо створити всі передумови для участі італійських компаній на лівійському ринку, як тільки безпекова ситуація дозволить це реалізувати. Організаційна структура заходу була умовно розділена на 4 панелі: 1) перспективи прямих іноземних інвестицій у Лівію; 2) енергетика і комунікаційні мережі; 3) фінансова складова та надання Лівії кредитів від італійських компаній; 4) інфраструктурні проєкти. Доцільно підкреслити, що Агрідженто — це місто на Сицилії, яке, між іншим, розглядається як важливий хаб Інтернет-трафіку у Середземномор'ї. Географічна близькість Сицилії до Лівії цілком дозволяє втілити в життя різноманітні ініціативи в сфері розвитку телекомунікацій, вдосконалення наявних і прокладання нових кабелів для покращення зв'язку з Лівією⁸⁷.

Отож, незважаючи на виклики, які постають сьогодні перед світовою спільнотою, Італія продовжує розвивати економічні відносини з країнами

⁸⁶ Earthquake in Türkiye and Syria – The Italian response. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/terremoto-in-turchia-e-in-siria-risposta-italiana/ (date of access: 07.11.2023)

⁸⁷ Libia: Primo Forum economico italo-libico. Camera di Cooperazione Italo Araba. URL: <https://cameraitaloaraba.org/paes-arabi/news/libia-primo-forum-economico-italo-libico> (date of access: 20.11.2023)

Південного Середземномор'я. Запорукою італійського економічного успіху в Північній Африці і Середньому Сході є чітка стратегія уряду Італії у комбінації з італійською м'якою силою та просуванням власного національного бренду.

3.2. Енергетична політика Італії в країнах Північної Африки та Середнього Сходу

Енергетична система Італії сьогодні зазнає кардинальних трансформацій. В одному з останніх звітів Міжнародного енергетичного агентства (ІЕА) підкреслюється, що енергетичний баланс Італії станом на 2023 р. включає все менше нафти і вугілля, і, відповідно, все більше відновлюваних джерел енергії і природного газу. Італія є переважно імпортером енергії, оскільки на її території знаходяться досить обмежена кількість природного газу і нафти. Відтак, понад 75% своїх енергетичних потреб країна забезпечує саме завдяки імпорту. Це підтверджують статистичні дані, які наводить ІЕА: з 2016 по 2021 рр. Італія імпортувала близько 80% енергетичних ресурсів. Втім, у той час як країна залежить від імпорту викопних видів палива, Рим все більше покладається на альтернативні джерела енергії. У 2019 р. Італією було розроблено Національний енергетичний та кліматичний план, який діє до 2030 р. Паралельно з цим Італія залучена до пакету Європейського Союзу Fit-for-55, де Брюссель окреслює амбітні цілі щодо зменшення викидів вуглекислого газу до 2030 р. на щонайменше 55%, прагне досягнути кліматичної нейтральності до 2050 р. та загалом визначає надзвичайно необхідним посилення боротьби зі зміною клімату⁸⁸. Отже, енергетична політика Італії діє консолідовано з європейським підходом, який бере за основу «зелений перехід» і зменшення використання викопних видів палива.

Російсько-українська війна докорінно змінила сучасний стан світового енергетичного ринку. Труднощі, які виникли у зв'язку з російським вторгненням,

⁸⁸ Italy 2023 Energy Policy Review. International Energy Agency. May, 2023. 186 p. URL: https://iea.blob.core.windows.net/assets/71b328b3-3e5b-4c04-8a22-3ead575b3a9a/Italy_2023_EnergyPolicyReview.pdf (date of access: 25.10.2023)

торкнулися, передусім, держав-членів Європейського Союзу. Незважаючи на енергетичний шантаж з боку Росії, ЄС швидко адаптувався до такого виклику і в травні 2022 р. запровадив ініціативу REPowerEU. Вона спрямована на розробку нових методів реалізації енергетичної політики інтеграційного об'єднання. Найважливішими такими методами визначено диверсифікацію джерел постачання енергії до країн ЄС, заощадження власної енергії та використання наявних відновлюваних джерел енергії. Зазначені дії в кінцевому результаті призведуть до повної відмови від імпорту викопних ресурсів з РФ. Ефективність плану REPowerEU демонструють статистичні дані: станом на серпень 2021 р. ЄС імпортував з Росії близько 41% газу, у той час як у вересні 2022 р. цей показник складав всього 8%. Диверсифікація енергопостачання при цьому відбувається завдяки співпраці з іншими країнами. Так, стає постачання відновлюваного водню до ЄС втілюється завдяки стратегічному партнерству з Єгиптом, Намібією і Казахстаном, у той час як Ізраїль та Єгипет експортують до ЄС природний газ⁸⁹.

Криза, яка виникла внаслідок російського вторгнення в Україну, здійснила суттєвий вплив і на енергетичний сектор Італії. Як і більшість держав-членів ЄС, Італія тривалий час залежала від російських енергоносіїв. У 2021 р. Італія імпортувала з Росії близько 40% природного газу. Втім, оновлена енергетична політика Європейського Союзу вплинула на цю динаміку, і вже станом на 2022 р. імпорт Італією російського газу скоротився до 19%⁹⁰. На тлі поступової відмови Італії від імпорту енергоресурсів з РФ з'явилася необхідність посилити співробітництво в цьому напрямку з іншими партнерами у якнайшвидші терміни. Найбільш логічним варіантом розвитку подій стала активізація італійської енергетичної політики у найближчому оточенні, тобто з країнами Північної

⁸⁹ REPowerEU: affordable, secure and sustainable energy for Europe. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en (date of access: 25.10.2023)

⁹⁰ Andreolli F., Bellisai F., Bienati M., Giordano G., Governatori M., Panzeri D. Energy Without Russia. The Case of Italy. *Friedrich-Ebert-Stiftung*. 2023. 13 p. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20542.pdf> (date of access: 25.10.2023)

Африки та Середнього Сходу. Впродовж всього XXI ст. відносини Італії з середземноморськими державами в енергетичній галузі не були настільки продуктивними, як це сталося після початку 2022 р.

Очікується, що Італія зможе повністю позбутися залежності від російського газу вже до другої половини 2024 р. У «Національному плані зі стримування споживання природного газу» вказано, що Італія шукатиме шляхи диверсифікації постачання газу, а також розробить низку заходів, які покликані розвивати енергозбереження та відновлювані джерела енергії⁹¹. На початку 2023 р. ситуація з джерелами постачання природного газу здебільшого стабілізувалася після раптового енергетичного шоку. Перше місце в переліку постачальників газу до Італії за перше півріччя 2023 р. посідає Алжир, який експортував близько 11,38 млрд кубометрів газу. Серед іншого, значну частину природного газу Італія отримала за цей самий період з Азербайджану (4,9 млрд м³), Північної Європи (4,32 млрд м³), Росії (2,18 млрд м³), Лівії (1,38 млрд м³). Окрім цього у першому півріччі 2023 р. Італія імпортувала орієнтовно 8,24 м³ зрідженого природного газу, головним чином зі США, Катару і Алжиру⁹². Наведена статистика переконливо підтверджує той факт, що внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну Італія кардинально переглянула свою енергетичну політику. Російське домінування на енергетичному ринку Італії підходить до кінця, тоді як цю нішу цілком обґрунтовано можуть зайняти інші країни, як-ось Алжир та Лівія.

Останнім часом все більше італійських державних діячів в рамках міжнародних візитів та промов апелюють до так званого «плану Маттеї». Його було названо на честь Енріко Маттеї, який заснував італійську енергетичну компанію Ені і водночас заклав фундамент для позиціонування Італії як країни, що посідає важливе місце в Євро-середземноморському регіоні. «План Маттеї»

⁹¹ Italy - Natural Gas & Renewable Energy. International Trade Administration. November 26, 2022. URL: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/italy-natural-gas-renewable-energy> (date of access: 29.10.2023)

⁹² Italy: natural gas supply by origin 2023. Statista. August 17, 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/1325804/natural-gas-supply-in-italy-by-origin/> (date of access: 30.10.2023)

передбачає слідування 3 ключовим принципам, завдяки яким Італія реалізовуватиме цілі своєї зовнішньої політики, які значною мірою формують її стратегію національної безпеки. Мова йде про енергетичну безпеку, підтримку економічних зв'язків з країнами регіону та управління міграційними потоками. Так, міністр закордонних справ Італії Антоніо Таяні та прем'єр-міністерка Джорджія Мелоні охарактеризували цей план як такий, що передбачає рівноправні, справедливі відносини між Європейський Союзом та країнами розширеного Середземноморського регіону, передусім, з африканськими країнами⁹³.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну призвело до того, що на тлі диверсифікації джерел енергопостачання деякі держави Європейського Союзу окреслили амбітні наміри, зокрема й такі, що стосуються суцільного домінування в енергетичному секторі ЄС та лідерства у встановленні зв'язків з країнами Південного Середземномор'я. Такі погляди неминуче призвели до конкуренції за енергетичні ресурси Північної Африки і Середнього Сходу, що чітко простежується на прикладі італійсько-французького суперництва. Фактично, Італія наголосила на необхідності імплементації «плану Маттеї» відразу після того, як з ініціативи Франції ЄС почав укладати енергетичні домовленості з Єгиптом та Ізраїлем. В меморандумах про взаєморозуміння з цими державами йшлося про закупівлю зрідженого газу з Ізраїлю і Єгипту, а також його подальше транспортування танкерами до французьких сховищ⁹⁴. Природно, що це не влаштувало Італію, яка має значно більше можливостей для легкого та більш ефективного транспортування енергетичних ресурсів, оскільки країна є географічно ближчою до країн Південного Середземномор'я, аніж Франція. З

⁹³ Talbot V., Fruganti L. Italy's Renewed Activism in the "Wider Mediterranean": A Bet for the Future. *Italian Institute for International Political Studies*. October 4, 2023. URL: <https://www.ispionline.it/en/publication/italys-renewed-activism-in-the-wider-mediterranean-a-bet-for-the-future-146369> (date of access: 30.10.2023)

⁹⁴ Kirdük Y. Increasing Franco-Italian Rivalry in North Africa. *Ankara Center for Crisis and Policy Studies*. May 17, 2023. URL: <https://www.ankasam.org/increasing-franco-italian-rivalry-in-north-africa/?lang=en> (date of access: 21.11.2023)

огляду на таку ситуацію, Італія почала переосмислювати свої енергетичні можливості і натомість пропонувати ті ініціативи, які будуть вигідні Риму.

В італійських стратегіях, які охоплюють енергетичний фактор, зафіксовано, що Італія має за мету стати газовим хабом у Південному Середземномор'ї. Хоча така ціль декларативно підкріплена Італією вже тривалий час, вона суттєво активізувалася лише внаслідок енергетичної кризи, спричиненої російсько-українською війною. Чимало проєктів, які попередньо розглядалися італійським урядом, але зрештою були відтерміновані чи призупинені, знову переглядаються. До прикладу, це стосується континентального трубопроводу Італія — Алжир, що проходить через Сардинію, і в такий спосіб з'єднує цей острів з національною мережею материкової Італії. Включно з цим SNAM, газовий оператор систем передачі газу, оголосив можливим відновлення планів зі зміцнення Адріатичного коридору для газової мережі високого тиску⁹⁵. Можна припустити, що така політика Італії має на меті продемонструвати країнам Євро-середземноморського регіону здатність Риму бути одним із регіональних лідерів в енергетичній галузі.

Газ постачається до Італії з багатьох країн, і суттєву роль тут відіграють країни регіону Південного Середземномор'я. «Італійська стратегія у Середземномор'ї: стабілізація криз і розбудова позитивного порядку денного для регіону» 2017 р. визначає перелік відповідних газопроводів: Green Stream (з Лівії), Trans-Mediterranean pipeline (TransMed, з Алжиру), Trans Adriatic Pipeline (TAP, з Азербайджану через Грузію, Грецію, Туреччину, Албанію), EastMed (з Ізраїлю, Кіпру, Греції) та Turk Stream (з Росії через Туреччину)⁹⁶. У цьому ж документі прогнозується, що вже після 2025 р. відсоток газу, який Італія отримуватиме завдяки сталому постачанню з країн Середземноморського регіону, становитиме

⁹⁵ Andreolli F., Bellisai F., Bienati M., Giordano G., Governatori M., Panzeri D. Energy Without Russia. The Case of Italy. *Friedrich-Ebert-Stiftung*. 2023. 13 p. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20542.pdf> (date of access: 25.10.2023)

⁹⁶ The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 52 p. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 26.10.2023)

три чверті від всього його запасу. Успішна реалізація цього задуму дозволить Італії відігравати ключову роль у підтримці енергетичних зв'язків між Європою та розширеним Середземноморським регіоном, а відтак — не допустити повторення нової енергетичної кризи в ЄС у майбутньому.

Починаючи з 2022 р. італійський уряд, як й інші держави-члени ЄС, прийняв низку заходів, які покликані посилити контроль за об'єктами енергетичної інфраструктури. Поштовхом до цього став інцидент з пошкодженням газопроводу Nord Stream, причиною чого, ймовірно, була диверсія. Відтак, восени 2022 р. через побоювання щодо потенційного саботажу італійської газової інфраструктури уряд Італії на чолі з колишнім прем'єр-міністром Маріо Драгі закликав посилити морське спостереження і контроль над такими газовими трубопроводами як TransMed, TAP, Green Stream та Trans Austria Gas⁹⁷. Такий крок зі сторони Італії є цілком логічним, адже окрім отримання енергоресурсів важливо також враховувати захист енергетичної інфраструктури, яка відповідає за їх транспортування. Протидія різноманітним диверсіям на енергетичних об'єктах і врахування інших потенційних загроз, включно з гібридними і асиметричними, є необхідною складовою будь-яких стратегій, які стосуються енергетичного сектору.

Задля переконання в надійності постачальників енергоресурсів італійські дипломати проводять стратегічні комунікації з партнерами Північної Африки і Середнього Сходу. У квітні 2022 р. прем'єр-міністр Італії Маріо Драгі здійснив візит до Алжиру, другого на той час експортера газу до Італії після Російської Федерації. За результатами перемовин італійської та алжирської сторін було укладено угоду про поступове збільшення поставок алжирського газу до Італії через газопровід TransMed. Обсяги збільшення поставок газу складатимуть до 9 млрд кубометрів на рік у 2023 — 2024 рр. Згодом у липні 2022 р. італійський уряд уклав з Алжиром угоду, згідно з якою італійські енергетичні компанії, як-ось Ені,

⁹⁷ Fonte G., Landini F. Italy strengthens surveillance on gas pipelines after Nord Stream leaks. *Reuters*. September 30, 2022. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/italy-strengthens-surveillance-gas-pipelines-after-nord-stream-leaks-2022-09-30/> (date of access: 26.10.2023)

пообіцяли інвестувати 4 млрд доларів в один з енергетичних об'єктів, аби виробляти там близько 1 млрд барелів нафти⁹⁸.

У 2010 р. в межах Європейського плану економічного відновлення було виділено 120 млн євро на фінансування газопроводу Алжир — Сардинія — Італія (GALSI). Втім, проєкт так і не набув популярності і вже в 2014 р. кошти, які мали б бути використані для його реалізації, були повернені до бюджету ЄС. Однак на початку 2023 р. президент Алжиру та прем'єр-міністерка Італії досягли згоди щодо відновлення проєкту газопроводу GALSI. Більше того, на цей раз газопроводом планується постачати не тільки природний газ, але й також екологічно чистий водень і електроенергію до Італії та інших європейських країн⁹⁹.

28 січня 2023 р. прем'єр-міністерка Італії Джорджія Мелоні та виконувач обов'язків прем'єр-міністра Лівії Абдул Хамід Дбейдбах провели двосторонні перемовини. За їх результатами Італія та Лівія підписали газову угоду на 8 млрд доларів. Відтак, італійська енергетична компанія Eni та Libyan National Oil Corporation зобов'язалися інвестувати зазначену суму коштів у видобуток газу, а разом з цим у проєкти, пов'язані з сонячною енергією і не тільки. Як відзначає видання The Associated Press, ця домовленість є найбільшою окремою інвестицією в енергетичний сектор Лівії за більше ніж останні 20 років¹⁰⁰.

Приблизно 2/3 усієї нафти-сирцю, яку Італія імпортує, надходить до країни з країн розширеного Середземноморського регіону. Зокрема, близько 38% нафти-сирцю експортують країни Середнього Сходу, 21% — країни Каспійського регіону, і 10% — країни Північної Африки¹⁰¹. У 2022 р. Італія імпортувала близько 12 млн

⁹⁸ Italy signs energy deals with Algeria in bid to sidestep Russia. *Al Jazeera*. July 19, 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/19/italy-signs-energy-deals-with-algeria-in-bid-to-sidestep-russia> (date of access: 27.10.2023)

⁹⁹ Gas supply agreement between Italy and Algeria and EU refinancing for GALSI project. European Parliament. January 24, 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2023-000197_EN.html (date of access: 30.01.2023)

¹⁰⁰ Hayden J. Italy signs \$8B gas deal with Libya. *Politico*. January 28, 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/italy-signs-8b-gas-deal-with-libya/> (date of access: 26.10.2023)

¹⁰¹ The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 52 p. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 30.10.2023)

тонн російської нафти-сирцю. Цікаво, що вона так і не була використана напряму Італійською Республікою, адже в кінцевому результаті вона надійшла нафтопереробному заводу ISAB, що належить швейцарській компанії Litasco і є філією російського Lukoil. У 2022 р. найбільшими постачальниками нафти-сирцю до Італії, за винятком Російської Федерації, були Лівія (9 млн тонн), Азербайджан (9 млн тонн), Ірак (8,2 млн тонн), США (4,3 млн тонн), Казахстан (4,3 млн тонн), Саудівська Аравія (4,1 млн тонн), Ангола (1,9 млн тонн), Нігерія (1,9 млн тонн), Алжир (1,3 млн тонн), Єгипет (900 тис тонн), Габон (800 тис тонн) тощо¹⁰².

Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва Італії визнає, що розширеному Середземноморському регіону притаманна велика кількість викликів. Проте, разом з цим він сповнений багатьох можливостей. Дипломатичне відомство на своєму офіційному сайті визначає перелік так званих «загальних благ Середземномор'я» («Mediterranean common goods»). Зокрема, це блакитна економіка, цифрові інновації, культурна і наукова дипломатія, охорона здоров'я тощо. До цього ж переліку доцільно віднести і «зелений перехід»¹⁰³. Перехід на відновлювані джерела енергії стає все більш популярною тенденцією у міжнародних відносинах. Це питання є особливо актуальним для Італії, яка значно залежить від імпорту енергоресурсів. При цьому Рим намагається підтримувати стабільні, безпечні і передбачувані шляхи постачання, зважаючи на зобов'язання, які країна прийняла задля скорочення викидів вуглекислого газу. Країни Південного Середземномор'я є важливими партнерами для Італії, оскільки співпраця з ними дозволяє втілювати енергетичні проєкти, що дбають про навколишнє середовище та зміни клімату. Вони охоплюють виробництво

¹⁰² Italy: crude oil imports by country 2022. *Statista*. May 5, 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/789168/volume-of-crude-oil-imported-by-country-of-origin-in-italy/> (date of access: 30.10.2023)

¹⁰³ Mediterranean and the Middle East. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/ (date of access: 27.10.2023)

екологічно чистого водню, виробництво відновлюваних джерел енергії, посилення енергоефективності тощо¹⁰⁴.

За оцінками міжнародного агентства з відновлюваної енергії (IRENA), поступове сповільнення темпів використання викопного палива в усьому світі призвело до підвищеного інтересу щодо інвестування в альтернативні види джерел енергії. Великою популярністю користуються насамперед сонячна та вітрова енергетика, ціни на які останнім часом є не настільки високими, якими вони були раніше. Найбільш економічно і екологічно привабливою для Італії є співпраця з північноафриканськими державами, які мають сприятливі умови для розвитку відновлюваних джерел енергії. Важливими гравцями в контексті генерації сонячної енергетики є Алжир, Єгипет і Марокко. Найбільший внесок у вітрову енергетику здійснюють Марокко та Єгипет¹⁰⁵.

Виробництво екологічно чистого водню теж є пріоритетною ціллю енергетичної кооперації Італії з країнами Південного Середземномор'я. Багато енергетичних проєктів, які діють в північноафриканських країнах, орієнтуються передусім на експорт цього ресурсу за кордон. Італія активно залучена до значної кількості відповідних проєктів. Наприклад, в березні 2020 р. Ені уклала Меморандум про взаєморозуміння з алжирською державною нафтовою компанією Sonatrach. В рамках цієї комплексної угоди йшлося, зокрема, про намір виробляти зелений водень в Алжирі. До того ж, в липні 2021 р. Eni, Egyptian Electricity Holding Company та Egyptian Natural Gas Holding Company уклали угоду, згідно з якою ці 3 енергетичні компанії домовилися розглянути можливість виробництва зеленого і блакитного водню в Єгипті¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Energy security and sustainability. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/temi_globali/energia/sicurezza-e-sostenibilita-energetica/ (date of access: 27.10.2023)

¹⁰⁵ Planning and prospects for renewable power: North Africa. International Renewable Energy Agency. January 2023. 94 p. URL: https://mc-cd8320d4-36a1-40ac-83cc-3389-cdn-endpoint.azureedge.net/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2023/Jan/IRENA_Planning_Prospets_NAfrica_2023.pdf?rev=3c742bf754a540d8929a5856aaa4575f (date of access: 05.11.2023)

¹⁰⁶ Ibidem.

У 2017 р. Європейська Комісія внесла Elmed до переліку проєктів, які становлять спільний інтерес для всіх держав-членів ЄС. Elmed — це енергетичний проєкт, який має на меті з'єднання двох електроенергетичних систем Європи і Північної Африки. Водночас на сайті проєкту зауважено, що він дозволить Італії та Тунісу зайняти стратегічну роль у Євро-середземноморському регіоні. Тривалий час Італія і Туніс шукали компроміс щодо остаточного варіанту реалізації проєкту. Двосторонню угоду Туніс ратифікував 29 січня 2020 р., а Італія — 19 грудня 2021 р. Ця угода набула чинності 25 січня 2022 р. Підводний кабель проходитиме від електричної підстанції на Сицилії до підстанції на туніському півострові Капо Бон, і його довжина складатиме 220 км. Початок будівельних робіт заплановано на 2024 р., остаточне завершення проєкту попередньо відбудеться у 2028 р. За підрахунками, проєкт Elmed значно прискорить енергетичний перехід Італії і Тунісу, а також дозволить зменшити викиди вуглекислого газу більш ніж на 200 тонн на рік¹⁰⁷.

Влітку 2023 р. низка консорціумів, серед яких італійська компанія Enel Green Power, пройшли перевірку на будівництво сонячної електростанції Noor Midelt II потужністю 400 МВт в Атлаських горах. У березні 2023 р. потужності марокканської відновлюваної енергетики становили близько 40%, тоді як до 2030 р. ця частка може дійти до 52%¹⁰⁸. Отже, країни Північної Африки і Середнього Сходу становлять значний інтерес для Італійської Республіки з огляду на їх енергетичний потенціал.

Загалом, російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. стало очевидним поштовхом до зміни Італією своєї енергетичної політики. Країна проводить активний переговорний процес з багатьма державами, аби остаточно узгодити шляхи диверсифікації імпорту Італією енергоресурсів з Північної Африки і

¹⁰⁷ Elmed | Italy Tunisia submarine power line. *ELMED*. URL: <https://elmedproject.com/> (date of access: 29.10.2023)

¹⁰⁸ Eljechtimi A. Morocco names pre-qualification firms in 400 MW solar project. *Reuters*. July 10, 2023. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/morocco-names-pre-qualification-firms-400-mw-solar-project-2023-07-10/> (date of access: 05.11.2023)

Середнього Сходу. При цьому Рим враховує нові тренди сучасної енергетичної політики, як-от «зелений перехід» і використання альтернативних джерел енергії.

Висновки до розділу 3

Таким чином, економічна складова посідає вагоме місце у відносинах Італії з країнами Північної Африки та Середнього Сходу. Завдяки покращенню свого іміджу і просуванню національного бренду за кордоном все більше іноземних компаній, фірм і підприємств можуть дізнатися про Італію. Це сприяє збільшенню іноземних інвестицій в Італію та ще більшій популяризації бренду «Made in Italy». Італія традиційно розглядає пріоритетними для налагодження торговельно-економічних відносин саме африканські країни. Втім, дипломатичні візити та зустрічі окремих італійських діячів з представниками держав Затоки свідчать про те, що Італія прагне розвинути свою мережу економічних зв'язків в регіоні Середнього Сходу, де раніше країна не проявляла таку активність.

Енергетична політика Італії досить тісно переплітається з її економічною діяльністю. Сьогодні Рим поступово відмовляється від викопних видів палива і більше переходить на альтернативні джерела енергії. Російсько-українська війна кардинально вплинула на зміну енергетичної політики не тільки Італії, але й інших держав-членів ЄС. Країни Північної Африки і Середнього Сходу в цьому сенсі стали ідеальними партнерами, які дозволили раціонально диверсифікувати шляхи постачання природного газу, нафти і інших джерел енергії до Італійської Республіки.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, слід зазначити, що в результаті проведеного емпіричного дослідження головна мета роботи була досягнута. Представлена наукова робота містить аналіз особливостей зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я на початку XXI ст. Наукове дослідження доповнює емпіричні знання на цю тему, окремі аспекти якої не були в повному обсязі розглянуті іншими науковцями, а відтак потребували більш детального вивчення та уточнення.

В ході дослідження перш за все було проаналізовано теоретико-доктринальне оформлення зовнішньої політики Італії в регіоні Південного Середземномор'я. Аналіз основоположних стратегічних документів Італійської Республіки дав змогу підкреслити, що попри наявні безпекові виклики країни Південного Середземномор'я мають велику кількість політичних і економічних переваг, які нівелюють потенційні ризики для Італії. Більше того, говорячи про Південне Середземномор'я, зовнішньополітичні документи Італії, серед яких Середземноморська стратегія 2017 р., вказують на концепції «розширеного Середземноморського регіону». Розглянуті під час наукового дослідження Північна Африка і Середній Схід формують основну частину італійського бачення Середземноморського регіону. За винятком білатерального і багатостороннього співробітництва, Італія виступає куратором середземноморської політики ЄС і НАТО, де у випадку з Альянсом розширений Середземноморський регіон виступає «південним флангом» НАТО. Стратегічні документи ЄС і НАТО наголошують на важливості ролі Італії в цих структурах, дедалі більше говорять про значення Південного Середземномор'я у регіональній і глобальній політиці та засвідчують високу успішність Італії в плані підтримки середземноморського діалогу.

У роботі вдалося ретельно розглянути регіональні формати співпраці, до складу яких залучена Італійська Республіка. Здійснене спостереження дало змогу виявити, що перші організації з підтримки міждержавного діалогу в Середземному

морі почали створюватися ще наприкінці ХХ ст. Вже у 1990-х рр. та на початку 2000-х рр. середземноморська політика набула інституційного оформлення в ЄС (Барселонський процес 1995 р., Європейська політика сусідства 2003 р., «Союз для Середземномор'я» 2008 р.) та НАТО (Середземноморський діалог 1994 р., Стамбульська ініціатива співпраці 2004 р.). У другій половині 2010-х рр. схожі ініціативи почала втілювати Італія з запровадженням у 2015 р. щорічної конференції «Rome MED» та формуванням передумов для міжконтинентального діалогу з Африкою на рівні італійсько-африканських конференцій, перша з яких відбулася у 2016 р. Завдяки участі у багатосторонніх форумах і середземноморських діалогах, тематика яких охоплює нагальні питання міжнародної політики, Італія просуває поглиблення співробітництва з державами Північної Африки і Середнього Сходу.

Далі в науковому дослідженні мова йде про ключові регіональні безпекові виклики. Завдяки проведеному аналізу вдалося дослідити явище нелегальної міграції у Середземноморському регіоні та простежити міграційну політику Італійської Республіки. Слід зауважити, що міграційна політика Італії в Південному Середземномор'ї тісно переплітається з поглядами держав-членів ЄС. В основі міграційної політики Італії лежить намір не допустити напливу великої кількості нелегальних мігрантів на своїх кордонах. Досвід міграційної кризи в ЄС 2014-2016 рр. продемонстрував, що Італія виявилася не зовсім готовою до подібного регіонального виклику. З того часу Рим вдосконалює свою внутрішню і зовнішню політику в цьому питанні, проводить консультації з партнерами на півдні (Лівія, Туніс) з ціллю унеможливити будь-які повторні прояви міграційної кризи і мати здатність реагувати в разі її чергової появи.

В роботі також охарактеризовано італійську позицію щодо вирішення міжнародних конфліктів в регіоні Південного Середземномор'я. Фактично, станом на 2023 р. збройні конфлікти різної інтенсивності мають місце в Лівії, Сирії, Ізраїлі, Лівані, Єгипті, Іраку, Ємені, Туреччині. Незважаючи на достатньо широкий

перелік, офіційні італійські посадовці та стратегічні документи приділяють найбільше уваги питанням врегулювання конфліктів в Лівії та Сирії, протистояння між Ізраїлем і Палестиною. В усіх цих 3 міжнародних конфліктах Італія головним чином покладається на 2 принципи: конфлікти мають бути розв'язані завдяки участі ООН, а обов'язковою передумовою є створення підґрунтя для сталого діалогу і миру. Незважаючи на те, що Італія приймає активну участь для припинення насильства і порушення прав людини, Рим поступається місцем більш впливовим гравцям, які відіграють свою роль у цих міжнародних конфліктах. Втім, Рим не втрачає своєї пильності і періодично скликає міжнародні конференції, зустрічі політичних лідерів, обговорює співпрацю з Лівією, Сирією, Ізраїлем і Палестиною не тільки через призму безпеки, але й в контексті налагодження економічних чи гуманітарних зв'язків.

У здійсненому дослідженні також окреслено зусилля, які Італія спрямовує задля забезпечення миру і стабільності в Північній Африці і Середньому Сході. В основі італійської діяльності закладена підтримка миротворчих операцій під егідою ООН, проведення контртерористичних заходів разом з союзниками по військово-політичному блоку НАТО, поліпшення міжцивілізаційного діалогу та ін.

Наостанок, у роботі з'ясовано, наскільки розвинена економічна складова у відносинах Італії з країнами Південного Середземномор'я. Так, вдалося визначити, що на сучасному етапі поштовхом до прискорення торговельно-економічних зв'язків стало завершення пандемії COVID-19 та зусилля держав, спрямовані на вихід з економічної рецесії. Завдяки вдалому національному брендингу та м'якій силі після 2020 р. Італія значно зміцнила свої позиції в розширеному Середземноморському регіоні. Чимало країн висловили бажання інвестувати в Італію, а наведені статистичні дані доводять, що торговельний оборот між країнами хоча і повільно, але зрештою зростає.

Нарешті, проведений аналіз дав змогу простежити теперішнє становище енергетичної політики Італії в країнах Північної Африки та Середнього Сходу.

Наголос у роботі зроблено на тому, що повномасштабне вторгнення Росії в Україну змусило Італію та держави-члени ЄС шукати додаткові шляхи диверсифікації енергоресурсів, які в середньостроковій перспективі можуть повністю замінити російські. В цьому сенсі країни регіону Південного Середземномор'я стали надзвичайно важливими, оскільки мають на своїй території значні поклади природного газу та нафти. У той час як Італія вкладає кошти у фінансування великої кількості енергетичних проєктів, Рим також розвиває з державами розширеного Середземноморського регіону тему «зеленого переходу» і пошуку альтернативних джерел енергії.

Відтак, можна дійти до висновку, що представлена наукова робота є актуальною і містить перспективи для подальших досліджень. По-перше, політичний, безпековий та економічний виміри, які складають основу роботи, постійно оновлюються і є за своєю сутністю досить динамічними. До того ж, всі ці сфери співробітництва у XXI ст. тісно переплітаються з деякими елементами, на які дослідники рідко коли звертають увагу. З-поміж цих елементів слід зазначити м'яку силу Італії, публічну та культурну дипломатію, величезний геополітичний та геоекономічний потенціал держав Північної Африки і Середнього Сходу, який станом на 2023 р. і досі є недостатньо яскраво вираженим. По-друге, країни Північної Африки і Середнього Сходу є лише однією зі складових італійської концепції «розширеного Середземноморського регіону». Незважаючи на те, що зазначена тема стосується здебільшого двох вищезгаданих регіонів, які безпосередньо омиваються середземноморським басейном, не менш вагоме місце у зовнішній політиці Італії, наприклад, посідає регіон Сахелю. При проведенні більшого за об'ємом наукового дослідження досить цікавим видається розгляд на рівні з Північною Африкою і Середнім Сходом інших країн та регіонів, які є частиною розширеного Середземноморського регіону та мають місце в середземноморській політиці Італійської Республіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Комюніке Вільнюського саміту. Організація Північноатлантичного Договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm (дата звернення: 03.09.2023)
2. Щорічник СІПРІ 2022: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. *Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру та Центр Разумкова*. Київ, 2023. С. 188-189. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2022_ukr.pdf (дата звернення: 25.11.2023)
3. Annual Report 2022. Union for the Mediterranean. 24 p. URL: https://ufmsecretariat.org/wp-content/uploads/2023/05/Annual-Report-2022_DIGITAL.pdf (date of access: 08.10.2023)
4. A Strategic Compass for Security and Defence. European External Action Service. 64 p. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf (date of access: 02.09.2023)
5. Brussels Summit Communiqué issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021. North Atlantic Treaty Organization. June 14, 2021. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm?selectedLocale=en (date of access: 14.10.2023)
6. Central Mediterranean route. *Frontex*. URL: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/central-mediterranean-route/> (date of access: 30.11.2023)
7. Conflict Barometer | 2022. *Heidelberg Institute for International Conflict Research*. 2023. 183 p.

8. Conflict in Syria | Global Conflict Tracker. *Council on Foreign Relations*. October 17, 2023. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-syria> (date of access: 27.11.2023)
9. DESA opens a new production unit in Tuscany (2022). Italian Trade Agency. URL: <https://www.ice.it/en/invest/success-stories/aerospace> (date of access: 19.11.2023)
10. Earthquake in Türkiye and Syria – The Italian response. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/terremoto-in-turchia-e-in-siria-risposta-italiana/ (date of access: 07.11.2023)
11. Elmed | Italy Tunisia submarine power line. *ELMED*. URL: <https://elmedproject.com/> (date of access: 29.10.2023)
12. Energy security and sustainability. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/temi_globali/energia/sicurezza-e-sostenibilita-energetica/ (date of access: 27.10.2023)
13. EU Action Plan for the Central Mediterranean. European Commission. November 25, 2022. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-11/EU%20Action%20Plan%20for%20the%20Central%20Mediterranean_en.pdf (date of access: 08.09.2023)
14. Evoluzione del commercio con l'Estero per aree e settori. Italian Trade Agency. Gennaio, 2023. 122 p. URL: https://www.ice.it/it/sites/default/files/inline-files/RapportoICE_2023_07web_1.pdf (date of access: 19.11.2023)
15. Focus geografici. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/it/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/ (date of access: 01.09.2023)

16. Foreign trade and import prices. *Istat*. March, 2022. 15 p. URL: https://www.istat.it/it/files//2022/05/Foreign-trade-and-Import-prices_March2022.pdf (date of access: 21.11.2023)
17. Foreign trade and import prices. *Istat*. November 16, 2023. 15 p. URL: <https://www.istat.it/it/files//2023/11/Foreign-trade-and-Import-prices-September2023.pdf> (date of access: 22.11.2023)
18. Fragile States Index 2023 – Annual Report. *The Fund for Peace*. June 14, 2023. 62 p. URL: https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf (date of access: 29.11.2023)
19. Gas supply agreement between Italy and Algeria and EU refinancing for GALSI project. European Parliament. January 24, 2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2023-000197_EN.html (date of access: 30.01.2023)
20. Government of Italy's Two Million Euro through UNDP to Support Resilience and Recovery Efforts in Syria. UNDP. July 13, 2023. URL: <https://www.undp.org/syria/press-releases/government-italys-two-million-euro-through-undp-support-resilience-and-recovery-efforts-syria> (date of access: 01.12.2023)
21. Il partenariato con l'Africa. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 50 p. URL: https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2020/12/2020_12_10_partenariato_con_laf_rica_-_versione_italiana.pdf (date of access: 08.10.2023)
22. Istanbul Cooperation Initiative (ICI). North Atlantic Treaty Organization. September 1, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52956.htm (date of access: 13.10.2023)
23. Italia e Siria: potenzialità e contraddizioni. Comitato Atlantico Italiano. Ottobre 17, 2015. URL: <https://www.comitatoatlantico.it/studi/italia-e-siria-potenzialita-e-contraddizioni/> (date of access: 01.12.2023)

24. Italian Contingent offers support to host communities. UNIFIL. May 8, 2020.
URL: <https://unifil.unmissions.org/italian-contingent-offers-support-host-communities> (date of access: 27.11.2023)
25. Italy 2023 Energy Policy Review. International Energy Agency. May, 2023. 186 p.
URL: https://iea.blob.core.windows.net/assets/71b328b3-3e5b-4c04-8a22-3ead575b3a9a/Italy_2023_EnergyPolicyReview.pdf (date of access: 25.10.2023)
26. Italy – Africa Conference. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/africa/iniziativa-italia-africa/ (date of access: 09.10.2023)
27. Italy and NATO. Rappresentanza Permanente Nato Bruxelles. URL: <https://rappnato.esteri.it/en/litalia-e-la-nato/> (date of access: 12.10.2023)
28. Italy Assumes Command of NATO Mission-Iraq. Ministero della Difesa. May 10, 2022. URL: https://www.difesa.it/EN/Primo_Piano/Pagine/Italy-Assumes-Command-of-NATO-Mission-Iraq.aspx (date of access: 24.11.2023)
29. Italy: crude oil imports by country 2022. *Statista*. May 5, 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/789168/volume-of-crude-oil-imported-by-country-of-origin-in-italy/> (date of access: 30.10.2023)
30. Italy eyes investments from PIF, other Gulf funds. *Arab News*. September 4, 2023. URL: <https://www.arabnews.com/node/2367036/business-economy> (date of access: 20.11.2023)
31. Italy is simply extraordinary: beIT – nation branding campaign to promote ‘Made in Italy’. Ambasciata d'Italia Riad. December 8, 2021. URL: https://ambriad.esteri.it/en/news/dall_ambasciata/2021/12/italy-is-simply-extraordinary-beit-2/ (date of access: 06.11.2023)
32. Italy - Natural Gas & Renewable Energy. International Trade Administration. November 26, 2022. URL: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/italy-natural-gas-renewable-energy> (date of access: 29.10.2023)

33. Italy: natural gas supply by origin 2023. *Statista*. August 17, 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/1325804/natural-gas-supply-in-italy-by-origin/> (date of access: 30.10.2023)
34. Italy: New law adopted on immigration. European Website on Integration. March 15, 2023. URL: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/italy-new-law-adopted-immigration_en (date of access: 01.12.2023)
35. Italy signs energy deals with Algeria in bid to sidestep Russia. *Al Jazeera*. July 19, 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/19/italy-signs-energy-deals-with-algeria-in-bid-to-sidestep-russia> (date of access: 27.10.2023)
36. Libia: Primo Forum economico italo-libico. Camera di Cooperazione Italo Araba. URL: <https://cameraitaloaraba.org/paesi-arabi/news/libia-primo-forum-economico-italo-libico> (date of access: 20.11.2023)
37. List of Member States of the Union for the Mediterranean. Union for the Mediterranean. URL: <https://ufmsecretariat.org/who-we-are/member-states/> (date of access: 08.10.2023)
38. L'Italie peut et doit jouer un rôle de pont pour une collaboration de plus en plus étroite entre les continents. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. Giugno 12, 2022. URL: https://www.esteri.it/it/sala_stamp/archivionotizie/approfondimenti/2022/06/italy-can-and-must-act-as-a-bridge-for-increasingly-close-collaboration-between-continents/ (date of access: 09.10.2023)
39. Lulu Group creates a hub for the export of Italian products (2020). Italian Trade Agency. URL: <https://www.ice.it/en/invest/page/lulu-group-creates-hub-export-italian-products-2020> (date of access: 19.11.2023)
40. Mediterranean and the Middle East. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/ (date of access: 27.10.2023)

41. Mediterranean Dialogue. North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm?selectedLocale=en (date of access: 05.10.2023)
42. Mediterraneo e Medio Oriente. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/it/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/ (date of access: 01.09.2023)
43. MIADIT: the 14th training mission of the Carabinieri started. *Italian Defence Technologies*. February 10, 2022. URL: <https://www.italiandefencetechnologies.com/miadit-the-14th-training-mission-of-the-carabinieri-started/> (date of access: 27.11.2023)
44. Middle East & North Africa | Data. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/country/ZQ> (date of access: 19.11.2023)
45. Migration: Commission 10-point plan for Lampedusa. Directorate-General for Migration and Home Affairs. September 19, 2023. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/migration-commission-10-point-plan-lampedusa-2023-09-19_en (date of access: 03.12.2023)
46. Op. Prima Parthica, contributo nazionale. Ministero della Difesa. URL: https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/Prima_Parthica/Pagine/contributo_nazionale.aspx (date of access: 25.11.2023)
47. Planning and prospects for renewable power: North Africa. International Renewable Energy Agency. January 2023. 94 p. URL: https://mc-cd8320d4-36a1-40ac-83cc-3389-cdn-endpoint.azureedge.net/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2023/Jan/IRENA_Planning_Prospects_NAfrica_2023.pdf?rev=3c742bf754a540d8929a5856aaa4575f (date of access: 05.11.2023)
48. REPowerEU: affordable, secure and sustainable energy for Europe. European Commission. URL: <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities->

- 2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_en (date of access: 25.10.2023)
- 49.Risk Analysis for 2023/2024. *Frontex*. September 4, 2023. 62 p.
- 50.Rome International Conference on the Responsibility of States, Institutions and Individuals in the Fight against Anti-Semitism in the OSCE Area. OSCE. URL: <https://www.osce.org/chairmanship/368071> (date of access: 28.11.2023)
- 51.Rome MED – Mediterranean Dialogues 2022. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/aree_geografiche/mediterr_mo/rome-med-mediterranean-dialogues-2022/ (date of access: 05.10.2023)
- 52.Rome MED Mediterranean Dialogues. *Italian Institute for International Political Studies*. URL: <https://www.ispionline.it/en/ispimed/about> (date of access: 05.10.2023)
- 53.Second edition of the conference ‘A Shared Responsibility for a Common Goal – Solidarity and Security’. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. February 6, 2018. URL: https://www.esteri.it/en/sala_stampa/archivionotizie/eventi/2018/02/seconda-edizione-della-conferenza-2/ (date of access: 29.11.2023)
- 54.Secretary General Stoltenberg hails Italy’s key role in NATO. North Atlantic Treaty Organization. November 10, 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_208932.htm?selectedLocale=en (date of access: 05.10.2023)
- 55.Security and Defence Strategy for the Mediterranean 2022. Ministero della Difesa. 18 p. URL: https://www.difesa.it/EN/Minister_of_Defence/Documents/Strategia_Mediterraneo_2022_Versione_Inglese.pdf (date of access: 03.09.2023)
- 56.Statement to the Inter-Ministerial Conference "A Shared Responsibility for a Common Goal: Solidarity and Security". UNHCR. February 6, 2018. URL:

- <https://www.unhcr.org/publications/statement-inter-ministerial-conference-shared-responsibility-common-goal-solidarity> (date of access: 29.11.2023)
- 57.The 5+5 Dialogue: GSO Meeting. Dialogue 5+5. October 24, 2018. URL: <https://www.fiveplusfiveihe.org/post/55-dialogue-gso-meeting> (date of access: 23.11.2023)
- 58.The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. 52 p. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 30.10.2023)
- 59.Tunisia, Italy Sign MoU on Regulating Legal Migration. *Asharq Al-Awsat*. October 21, 2023. URL: <https://english.aawsat.com/arab-world/4618931-tunisia-italy-sign-mou-regulating-legal-migration> (date of access: 03.12.2023)
- 60.UNIFIL Troop-Contributing Countries. UNIFIL. URL: <https://unifil.unmissions.org/unifil-troop-contributing-countries> (date of access: 27.11.2023)
- 61.UNIFIL. United Nations Peacekeeping. URL: https://peacekeeping.un.org/en/mission/unifil?_gl=1*16lgodt*_ga*MTQ4OTMwOTEwLjE3MDEwODAxNjQ.*_ga_TK9BQL5X7Z*MTcwMTA4MzExNS4xLjAuMTcwMTA4MzExNS4wLjAuMA (date of access: 27.11.2023)
- 62.UN: Italy's role in peacekeeping. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. URL: https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/organizzazioni_internazionali/onu/onu_ruolo_italia_nel_peacekeeping/ (date of access: 27.11.2023)

Література:

63. Булін О. Історія спроб та поразок врегулювання лівійського конфлікту. *ADASTRA*. 1 червня, 2023. URL: <https://adastra.org.ua/blog/istoriya-sprob-ta-porazok-vregulyuvannya-livijjskogo-konfliktu> (дата звернення: 03.12.2023)
64. Крутій Г. Місце Італії у середземноморській політиці НАТО. *Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник Другої Інтернет-конференції*. Маріуполь, 2012. С. 167-169.
65. Кукотенко О. Еволюція зовнішньої політики Італії в регіоні Близького Сходу й Середземномор'я у постбіполярний період. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія*. 2009. Вип. 16. С. 180-186.
66. Лукашенко А. Лівія в геополітичних інтересах Італії на сучасному етапі. *Наукові записки студентів та аспірантів. Серія «Міжнародні відносини»*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2023. Вип. 8. С. 139-148.
67. Лукашенко А. Роль Італійської Республіки у подоланні міграційної кризи. *Збірка матеріалів V Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених «Травневі студії 2023: історія та міжнародні відносини в інформаційному протистоянні»*. Вип. 8. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 68-71.
68. Albinyana R., Ibáñez M. The 5+5 Dialogue after 30 years: Prospects and Challenges for Western Mediterranean Cooperation. *IEMed*. URL: <https://www.iemed.org/publication/the-55-dialogue-after-30-years-prospects-and-challenges-for-western-mediterranean-cooperation/> (date of access: 23.11.2023)
69. Alessandri E. Will Italy's MENA policy change under the new government? *Middle East Institute*. October 11, 2022. URL:

- <https://www.mei.edu/publications/will-italys-mena-policy-change-under-new-government> (date of access: 03.12.2023)
70. Andreolli F., Bellisai F., Bienati M., Giordano G., Governatori M., Panzeri D. Energy Without Russia. The Case of Italy. *Friedrich-Ebert-Stiftung*. 2023. 13 p. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/20542.pdf> (date of access: 25.10.2023)
71. Borrell J. A new start for the Mediterranean. European External Action Service. March 2, 2021. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/new-start-mediterranean_en (date of access: 06.10.2023)
72. Brighi E., Musso M. Italy in the Middle East and the Mediterranean: Evolving Relations with Egypt and Libya. *Italian Politics*. 32 (1). September 1, 2017. P. 70-89.
73. Ceretti V. Italy-Libya Memorandum of Understanding: An affront to the fundamental human rights of migrants, refugees, and asylum seekers. *Euro-Med Human Rights Monitor*. March 13, 2023. URL: <https://euromedmonitor.org/en/article/5561/Italy-Libya-Memorandum-of-Understanding:-An-affront-to-the-fundamental-human-rights-of-migrants,-refugees,-and-asylum-seekers> (date of access: 30.11.2023)
74. Colombo M., Vignoli V. Italy in the Eastern Mediterranean: Between Continuity and New Challenges. *Italian Institute for International Political Studies*. September 9, 2020. URL: <https://www.ispionline.it/en/publication/italy-eastern-mediterranean-between-continuity-and-new-challenges-27357> (date of access: 06.11.2023)
75. D'Emilio F. The leaders of Italy and Poland say European Union should focus on stopping migration. *AP News*. July 5, 2023. URL: <https://apnews.com/article/europe-migration-italy-poland-512ea6189fef5c1b2d6097f2684ec9b1> (date of access: 05.11.2023)

76. Duggal H. Map: Which MENA countries have diplomatic ties with Israel? *Al Jazeera*. September 15, 2023. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/15/map-which-mena-countries-have-diplomatic-ties-with-israel> (date of access: 27.11.2023)
77. Eljehtimi A. Morocco names pre-qualification firms in 400 MW solar project. *Reuters*. July 10, 2023. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/morocco-names-pre-qualification-firms-400-mw-solar-project-2023-07-10/> (date of access: 05.11.2023)
78. Fonte G., Landini F. Italy strengthens surveillance on gas pipelines after Nord Stream leaks. *Reuters*. September 30, 2022. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/italy-strengthens-surveillance-gas-pipelines-after-nord-stream-leaks-2022-09-30/> (date of access: 26.10.2023)
79. Gatti R., Lederman D., Elmallakh N., Torres T., Silva J., Lotfi R., Suvanov I. Balancing Act: Jobs and Wages in the Middle East and North Africa When Crises Hit. World Bank. October 2023. 68 p. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/6188e5e6-1432-4f18-bfd9-2d6fc24eeb07/content> (date of access: 07.11.2023)
80. Giampaolo M. How Italy was marginalised in Libya. *European Council on Foreign Relations*. January 17, 2020. URL: https://ecfr.eu/article/commentary_how_italy_was_marginalised_in_libya/ (date of access: 01.12.2023)
81. Hayden J. Italy signs \$8B gas deal with Libya. *Politico*. January 28, 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/italy-signs-8b-gas-deal-with-libya/> (date of access: 26.10.2023)
82. Jacopo Maria Mazucco L. What Italy's New Proactive Foreign Policy Means for the Gulf and North Africa. *Gulf International Forum*. April 15, 2023. URL: <https://gulfif.org/what-italys-new-proactive-foreign-policy-means-for-the-gulf-and-north-africa/> (date of access: 03.12.2023)

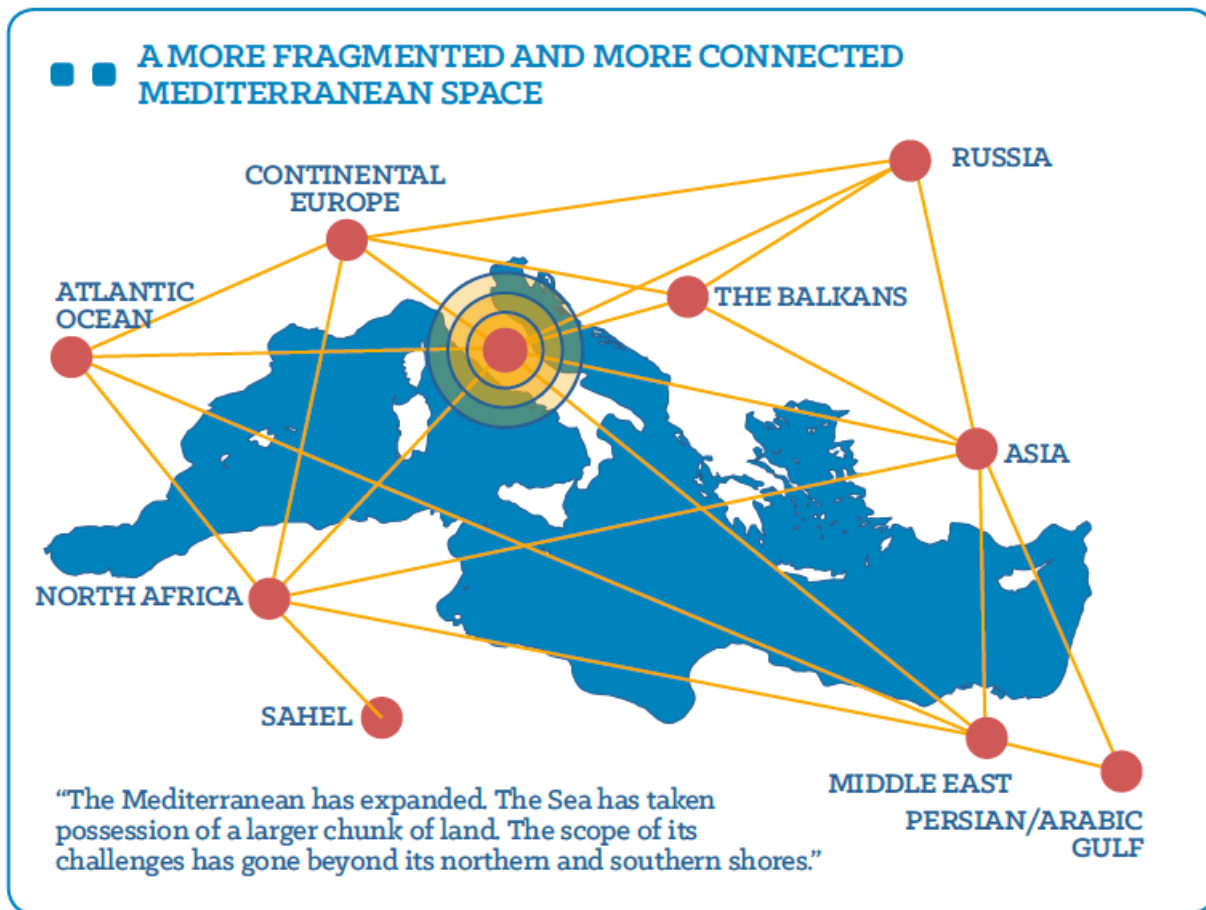
- 83.Kirdük Y. Increasing Franco-Italian Rivalry in North Africa. *Ankara Center for Crisis and Policy Studies*. May 17, 2023. URL: <https://www.ankasam.org/increasing-franco-italian-rivalry-in-north-africa/?lang=en> (date of access: 21.11.2023)
- 84.Mikhelidze N. Italy's Response to the Russian Invasion of Ukraine. *Istituto Affari Internazionali*. February 23, 2023. 5 p. URL: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaicom2306.pdf> (date of access: 22.10.2023)
- 85.Monzani B. Getting it right: peacebuilding in Libya after Palermo. *Agency for Peacebuilding*. November 30, 2018. URL: <https://www.peaceagency.org/getting-it-right-peacebuilding-in-libya-after-palermo/> (date of access: 30.11.2023)
- 86.Mourad L. Italian rapprochement with al-Assad: backed by right-wing, constrained by West. *Enab Baladi*. March 24, 2023. URL: <https://english.enabbaladi.net/archives/2023/03/italian-rapprochement-with-al-assad-backed-by-right-wing-constrained-by-west/> (date of access: 01.12.2023)
- 87.O'Reilly T. Piracy on the Med: Migrants Hijack Turkish Ship Off Italian Coast. *The European Conservative*. June 13, 2023. URL: <https://europeanconservative.com/articles/news/piracy-on-the-med-migrants-hijack-turkish-ship-off-italian-coast/> (date of access: 01.12.2023)
- 88.Parker C., Hendrix S. Uproar over Libya-Israel meeting shows limits of regional normalization. *The Washington Post*. August 29, 2023. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/08/29/libya-israel-protests-foreign-minister-meeting/> (date of access: 27.11.2023)
- 89.Pilosu L. Migration, refugees and “diplomatic crisis” in the Italy-Libya Memorandum of Understanding. *The London Globalist*. December 6, 2022. URL: <https://thelondonglobalist.org/migration-refugees-and-diplomatic-crisis-in-the-italy-libya-memorandum-of-understanding/> (date of access: 30.11.2023)

90. Pizzo M. Insights on Italy: Rich heritage boosts Soft Power, while governance and education lag behind. *Brand Finance*. March 2, 2023. URL: <https://brandfinance.com/insights/insights-on-italy> (date of access: 21.11.2023)
91. Ridgwell H. Italy Reopens Embassy in Libya With an Eye to Migrants, Russia. *Voice of America*. January 12, 2017. URL: <https://www.voanews.com/a/italy-reopens-embassy-in-libya-migrants-russia/3674715.html> (date of access: 28.11.2023)
92. Salesio Schiavi F. Italy and the “New” Iraq: the many dimensions of a successful partnership. *Italian Institute for International Political Studies*. March 17, 2023. URL: <https://www.ispionline.it/en/publication/italy-and-the-new-iraq-the-many-dimensions-of-a-successful-partnership-121530> (date of access: 25.11.2023)
93. Seçkin B. Italy calls for resumption of peace process amid tensions between Israel, Palestine. *Anadolu Agency*. July 14, 2023. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/italy-calls-for-resumption-of-peace-process-amid-tensions-between-israel-palestine/2945422> (date of access: 27.11.2023)
94. Stocchiero A. The Public Debate on the Italian Isolation in the European Union Migration Crisis. *The Migrant Crisis: European Perspectives and National Discourses. Studies in Political Communication*. Vol. 13, 2017. P. 169-191.
95. Tajani: «L’Italia è contro Hamas, non contro la Palestina. Ma Israele deve difendersi» (Il Messaggero). Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. Ottobre 16, 2023. URL: https://www.esteri.it/it/sala_stamp/archivionotizie/approfondimenti/2023/10/tajani-litalia-e-contro-hamas-non-contro-la-palestina-ma-israele-deve-difendersi-il-messaggero-2/ (date of access: 26.11.2023)
96. Talbot V., Fruganti L. Italy’s Renewed Activism in the “Wider Mediterranean”: A Bet for the Future. *Italian Institute for International Political Studies*. October 4, 2023. URL: <https://www.ispionline.it/en/publication/italys-renewed-activism-in-the-wider-mediterranean-a-bet-for-the-future-146369> (date of access: 30.10.2023)

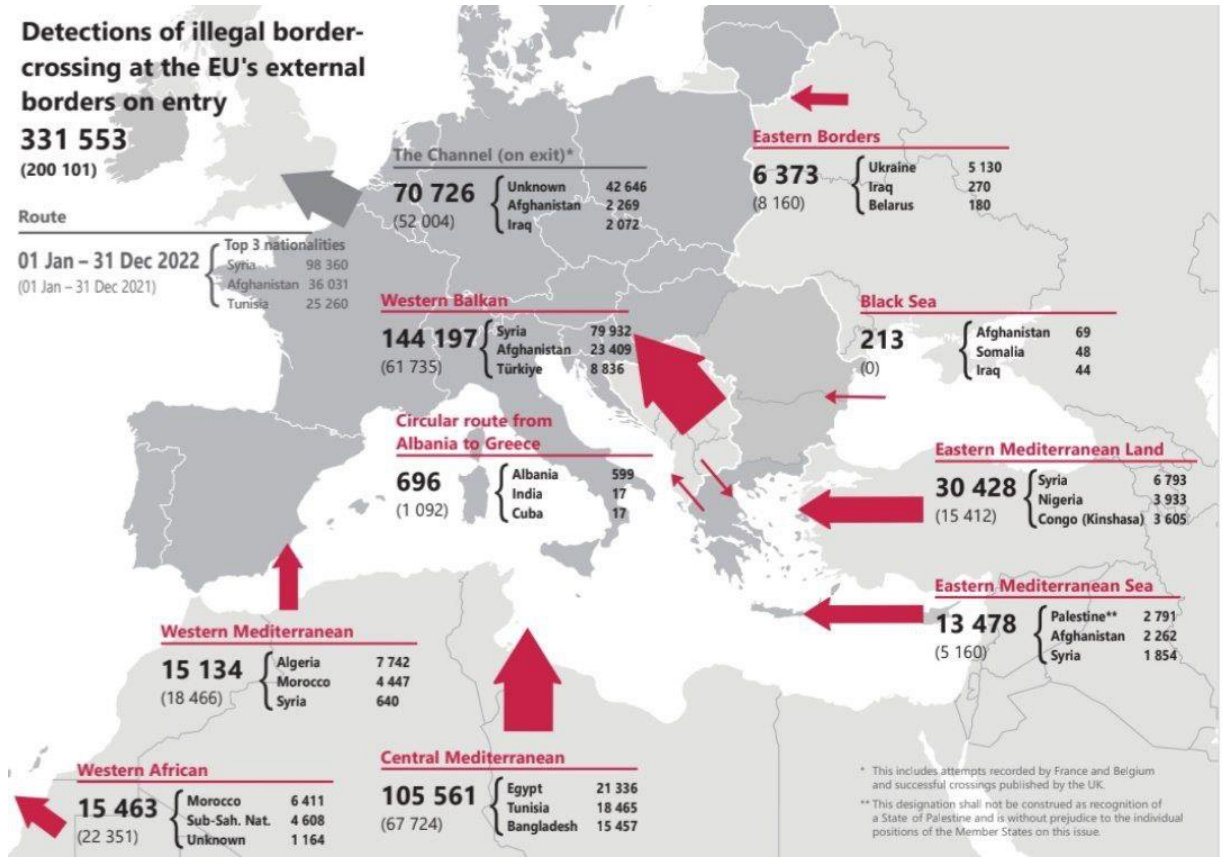
97. Uysal S. After Gaza, Recalibrated Prospects for a Geopolitical Europe. *The Washington Institute for Near East Policy*. October 30, 2023. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/after-gaza-recalibrated-prospects-geopolitical-europe> (date of access: 03.12.2023)
98. Zaptia S. Italian prime minister Draghi: Italy to contribute to the reconstruction of Libya. *Libya Herald*. April 7, 2021. URL: <https://libyaherald.com/2021/04/italian-prime-minister-draghi-italy-to-contribute-to-the-reconstruction-of-libya/> (date of access: 30.11.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А

Мапа розширеного Середземноморського регіону. Джерело: The Italian Strategy in the Mediterranean: Stabilising the Crises and Building a Positive Agenda for the Region. Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation. URL: <https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/12/med-maeci-eng.pdf> (date of access: 01.09.2023)

Мапа зі статистичними даними щодо виявлення незаконного перетину кордонів ЄС (2021-2022 рр.). Джерело: Risk Analysis for 2023/2024. Frontex. September 4, 2023. 62 p.

Країна	2017	2018	2019	2020	2021
Єгипет	1 544	1 112	1 003	626	264
Ірак	32 027	5 621	3 717	2 805	2 750
Ізраїль-Палестина	136	344	178	47	397
Ліван	389	36 ^a	25 ^a	48	73
Лівія	1 708	1 228	2 294	1 560	115
Сирія	54 391	30 134	15 638	8 211	5 861
Туреччина	2 925	1 927	957	552	297
Ємен	17 589	34 269	28 056	19 766	18 454
Разом	110 709	74 671	51 868	33 615	28 211

^a Менше 25 загиблих унаслідок бойових дій.

Оцінка кількості загиблих людей у конфліктах в країнах Північної Африки і Середнього Сходу (2017-2021 рр.). Джерело: Щорічник СІПРІ 2022: Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека. *Стокгольмський міжнародний інститут дослідження миру та Центр Разумкова*. Київ, 2023. С. 188-189. URL: https://razumkov.org.ua/images/sipri/SIPRI_2022_ukr.pdf (дата звернення: 25.11.2023)

TABLE 3. EXPORTS, IMPORTS AND TRADE BALANCE BY COUNTRIES

March 2022, shares, months on same months a year ago percentage changes for imports and exports and trade balance in millions of euros

COUNTRIES	EXPORTS			IMPORTS			TRADE BALANCE	
	Share (a)	Months on same months a year ago		Share (a)	Months on same months a year ago		Millions of euros	
		Mar. 22 Mar. 21	Jan.-Mar. 22 Jan.-Mar. 21		Mar. 22 Mar. 21	Jan.-Mar. 22 Jan.-Mar. 21	Mar. 2022	Jan.-Mar. 2022
EU27 COUNTRIES	52.3	+23.5	+24.4	56.7	+23.7	+27.1	+420	-765
EMU19:	42.1	+21.4	+23.7	47.1	+24.2	+28.6	-818	-3,161
Austria	2.2	+26.1	+26.4	2.3	+45.5	+45.1	-24	-157
Belgium	3.5	+15.9	+26.6	4.5	+19.4	+31.5	-341	-1,068
France	10.2	+21.0	+18.9	8.3	+25.0	+25.4	+1,443	+3,457
Germany	13.0	+14.8	+18.1	16.0	+18.4	+23.6	-967	-2,463
Netherlands	2.9	+16.9	+24.3	5.9	+30.8	+38.4	-1,600	-4,439
Spain	4.9	+29.9	+32.3	5.1	+18.7	+25.8	+274	+446
Poland	3.1	+33.0	+20.2	2.5	+7.9	+14.9	+667	+1,361
Czech Republic	1.4	+25.0	+27.1	1.6	+20.0	+17.4	-3	-78
Romania	1.6	+20.3	+23.5	1.5	+31.5	+23.2	+78	+187
NON-EU27 COUNTRIES	47.7	+22.2	+21.0	43.3	+61.0	+65.1	-503	-6,212
European non-EU countries	15.3	+18.3	+17.6	11.8	+58.4	+75.8	+909	+308
United Kingdom	4.5	+27.1	+28.1	1.7	-19.5	+9.2	+1,982	+4,686
Russian Federation	1.5	-50.9	-8.4	3.7	+152.8	+155.1	-2,719	-6,214
Switzerland	5.3	+32.2	+15.3	2.4	+64.3	+56.3	+1,496	+3,065
Turkey	1.8	+25.7	+23.6	2.1	+26.3	+33.4	+16	-473
North Africa	2.3	+6.7	+22.0	3.8	+66.6	+79.8	-1,258	-3,088
Other African countries	1.2	+2.6	+10.0	1.5	+58.0	+38.6	-183	-622
North America	10.5	+39.4	+34.3	3.7	+45.1	+42.7	+3,797	+9,177
United States	9.6	+40.0	+34.4	3.3	+50.5	+49.6	+3,383	+8,300
Central and South America	2.9	+26.5	+28.9	2.3	+24.6	+36.9	+501	+1,235
Middle Eastern countries	3.6	+50.3	+30.2	4.6	+161.5	+127.5	-1,286	-3,731
Other Asian countries	9.7	+10.7	+11.0	15.1	+52.0	+54.1	-3,933	-11,874
China	3.0	+1.3	+2.0	8.2	+58.0	+58.4	-3,636	-10,515
Japan	1.5	+40.0	+21.6	0.9	+1.0	+14.4	+386	+888
India	0.8	+21.6	+26.5	1.4	+73.2	+75.1	-296	-995
Oceania and other territories	2.3	+9.7	+13.2	0.6	-24.6	-2.1	+951	+2,382
OPEC	3.0	+38.9	+29.0	5.3	+115.7	+88.4	-1,726	-3,904
MERCOSUR	1.1	+2.5	+11.8	1.2	+11.5	+27.6	+2	+118
ASEAN	1.5	-5.2	+3.2	2.3	+34.2	+30.1	-424	-1,200
TOTAL	100.0	+22.9	+22.8	100.0	+38.8	+42.7	-84	-6,977

(a) Calculated on 2021 total foreign trade.

Зміни експорту, імпорту та торгового балансу Італії (в млн євро, березень 2022 р.). Джерело: Foreign trade and import prices. Istat. March, 2022. 15 p. URL: https://www.istat.it/it/files//2022/05/Foreign-trade-and-Import-prices_March2022.pdf (date of access: 21.11.2023)

TABLE 3. EXPORTS, IMPORTS AND TRADE BALANCE BY COUNTRIES

September 2023, shares, months on same months a year ago percentage changes for imports and exports and trade balance in millions of euros

COUNTRIES	EXPORTS			IMPORTS			TRADE BALANCE	
	Share (a)	Months on same months a year ago		Share (a)	Months on same months a year ago		Millions of euros	
		Sep. 23 Sep. 22	Jan.-Sep. 23 Jan.-Sep. 22		Sep. 23 Sep. 22	Jan.-Sep. 23 Jan.-Sep. 22	Sep. 2023	Jan.- Sep. 2023
EU27 COUNTRIES	52.8	-6.3	-1.3	51.3	-8.3	+0.3	-471	-8,481
EMU20:	43.2	-5.9	-1.2	42.8	-9.3	-0.3	-680	-9,767
Austria	2.3	-8.8	-0.7	2.1	-13.1	-7.7	+83	+1,022
Belgium	3.7	-5.4	-17.7	3.9	+3.5	+3.1	-652	-4,987
France	10.1	-5.4	+2.1	7.3	-19.1	-4.6	+1,669	+13,273
Germany	12.4	-7.8	-2.5	13.6	-8.8	+0.3	-1,062	-10,199
Netherlands	3.0	+1.7	+0.8	5.6	-9.5	-1.5	-1,443	-13,313
Spain	5.2	-4.3	+3.0	4.7	+12.0	+8.0	+19	-20
Poland	3.1	-5.2	+1.2	2.3	+0.9	+6.6	+209	+2,681
Czechia	1.4	-8.4	-0.3	1.3	-7.9	+12.8	-75	-672
Romania	1.6	-1.3	+2.4	1.3	+7.9	+11.8	+87	+476
NON-EU27 COUNTRIES	47.2	-6.9	+3.7	48.7	-32.4	-20.6	+2,817	+28,664
European non-EU countries	14.3	-3.7	+0.9	12.1	-36.7	-35.8	+3,247	+24,899
United Kingdom	4.4	-11.4	-3.5	1.2	-2.7	+9.1	+1,366	+13,036
Russian Federation	0.9	-8.6	-18.1	4.1	-86.2	-85.0	+150	+17
Switzerland	5.0	-6.7	+2.2	2.8	-14.3	+0.7	+891	+8,727
Turkey	2.1	-5.6	+8.4	1.9	-9.3	-7.0	+220	+1,826
North Africa	2.4	-3.1	-5.6	5.5	-36.0	-11.2	-1,222	-12,242
Other African countries	1.0	-14.8	+5.6	1.8	-26.9	-21.0	-438	-2,459
North America	11.4	-13.1	+3.0	4.1	+12.4	+0.7	+2,969	+33,301
United States	10.4	-11.9	+3.5	3.8	+14.4	-0.2	+2,612	+30,008
Central and South America	3.0	-2.7	+3.5	2.2	-31.1	-14.2	+535	+5,413
Middle Eastern countries	3.8	-9.8	+3.1	6.6	-53.1	-31.3	-625	-4,682
Other Asian countries	9.0	-5.9	+8.9	16.0	-29.7	-13.8	-2,769	-25,452
China	2.6	-13.7	+25.1	8.8	-35.2	-20.6	-2,603	-20,992
Japan	1.3	+2.4	+1.4	0.8	-20.5	+4.1	+280	+1,858
India	0.8	+10.5	+11.5	1.5	-6.5	-2.8	-371	-3,506
Oceania and other territories	2.3	+0.6	+14.0	0.5	-13.5	+0.1	+1,120	+9,885
OPEC	3.1	-12.0	+7.4	7.3	-36.4	-18.5	-1,524	-13,731
MERCOSUR	1.1	+4.1	+6.6	1.1	-23.1	-13.0	+69	+630
ASEAN	1.5	-4.5	+7.2	2.3	-36.3	-14.7	-150	-2,432
TOTAL	100.0	-6.6	+1.0	100.0	-20.5	-10.0	+2,346	+20,183

(a) Calculated on 2022 total foreign trade.

Зміни експорту, імпорту та торгового балансу Італії (в млн євро, вересень 2023 р.). Джерело: Foreign trade and import prices. *Istat*. November 16, 2023. 15 p. URL: <https://www.istat.it/it/files//2023/11/Foreign-trade-and-Import-prices-September2023.pdf> (date of access: 22.11.2023)